

10

2010
ročník 62
40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

OBSAH

- 343** ____ **Co přináší Open Access?** > Iva Burešová
- 346** ____ **Regionální funkce (nejen) v roce 2009** > Ladislava Zemánková
- 351** ____ **Registr digitalizace CZ** > Martin Lhoták
- 353** ____ **KNIHOVNÁM V MALÝCH OBCÍCH**
Anketa hodnotících komisařů v krajském kole soutěže
Vesnice roku
- 354** ____ **POSTŘEHY – NÁZORY**
Nové zdroje, technologie, uživatelé a ekonomický svěrák
> Barbora Ševčíková
- 357** ____ **JAK NA TO**
Od „klasického“ katalogu k OPAC 2.0 > Miloš Bednařík
- 359** ____ **JAK NA TO: Zákoník je také kniha**
Pravidla vydávání neperiodických publikací knihovnami
> Petra Koutná
- 361** ____ **PO KOM SE JMENUJE?**
Knihovna Františka Kožíka Uherský Brod > Věra Lovecká
- 363** ____ **Paměť národa zpřístupňuje stovky osobních svědectví**
z celé Evropy > Michal Šmíd
- 365** ____ **ROVNÝ PŘÍSTUP**
Půjčovna hraček ve Středisku pomoci
ohroženým dětem Rosa v Kladně > Pavla Vlková
- 366** ____ **Legislativa pro školní knihovny na základních**
a středních školách > Ludmila Čumplová
- 369** ____ **Podpora čtenářských aktivit ve školních knihovnách**
na Slovensku > Rozália Cenigová
- 373** ____ **Akvizice teologické literatury v českém jazyce**
– přehled nakladatelů > Jiří Kelbl
- 376** ____ **Z KNIHOVEN**
- 378** ____ **ZUZANA HELINSKY ODPOVÍDÁ (NEJEN) ZE ŠVÉDSKA**
- 379** ____ **ZE SVĚTA**
- 380** ____ **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNICKÉ LITERATURY**
NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR
- ____ **PŘEDSTAVUJEME SVÉ LOGO**
Městská knihovna Klatovy

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485 ISSN 0011-2321

Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková

Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Redakce a inzerce: Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
tel.: 224 941 159

e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

PhDr. Jiřina Kádnerová (předsedkyně),

Mgr. Gabriela Jarkulišová, PhDr. Ladislav Kurka,

Ing. Jiří Mika, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter,

PhDr. Vladimíra Švorcová

Tisk: T. A. Print, s. r. o., Opatovická 18, 110 00 Praha 1

Distribuce:

Objednávky na předplatné přijímá

redakce časopisu ČTENÁŘ: měsíčník pro knihovny

Klementinum 190, 110 00 Praha 1, tel.: 224 941 159

e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz,

http://ctenar.svkkl.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a.s. – drobný prodej;

MONITOR CZ, s.r.o.; SUWECO CZ s.r.o.;

B. Weleminová – PERIODIKA.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní

přepavy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno

Českou poštou, s.p. OZSeČ Ústí nad Labem,

dne 21. 1. 1998, j.zn. P-327/98

Předplatné pro Slovensko: L. K. PERMANENT spol. s r.o.,

Hattalova č. 12, 831 03 Bratislava, tel.: +421 244 453 711

e-mail: lkperm@lkpermanent.sk

Cena jednoho čísla 1,992 EUR, roční předplatné 22,572 EUR

(dvojčíslo 2,656 EUR); cena jednoho čísla 40 Kč,

roční předplatné 460 Kč (dvojčíslo 60 Kč)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR

Knihovna 21. století

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované

materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 5. 10. 2010

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- > What can Open Access do? *Iva Burešová* |343
- > Regional functions (not only) in 2009 *Ladislava Zemánková* |346
- > CZ Digitization Register *Martin Lhoták* |351
- > LIBRARIES IN SMALL VILLAGES: Questionnaire for Village of the Year competition regional round assessors |353
- > INSIGHTS AND OPINIONS: New sources, technologies, users and the economic squeeze *Barbora Ševčíková* |354
- > HOW TO: From the "classic" catalogue to OPAC 2.0 *Miloš Bednařík* |357
- > HOW TO: Statutes are books too – Rules for libraries issuing non-periodical publications *Petra Koutná* |359
- > NAMED AFTER WHOM? The František Kožík Library in Uherský Brod *Věra Lovecká* |361
- > Memory of the Nation presents hundreds of personal testimonies from all over Europe *Michal Šmíd* |363
- > EQUAL ACCESS: Toy lending library at the ROSA Children in Danger Help Centre in Kladno *Pavla Vlková* |365
- > Legislation for primary and secondary school libraries *Ludmila Čumplová* |366
- > Support for readers' activities at school libraries in Slovakia *Rozália Cenigová* |369
- > Acquisition of Czech-language theological literature – review of publishers *Jiří Kelbl* |373
- > From the libraries |376
- > Regular features
- > PRESENTING OUR LOGO: Klatovy Municipal Library *Zdeňka Buršíková*

AUS DEM INHALT

- > Was bringt Open Access? *Iva Burešová* |343
- > Regionalfunktion (nicht nur) im Jahre 2009 *Ladislava Zemánková* |346
- > Register der Digitalisation CZ *Martin Lhoták* |351
- > DEN BIBLIOTHEKEN IN KLEINEN DÖRFERN: Umfrage der bewertenden Kommissare in der Kreisrunde des Wettbewerbs „Dorf des Jahres“ |353
- > BEMERKUNGEN – ANSICHTEN: Neue Quellen, Technologien, Benutzers und ökonomische Klemmbacke *Barbora Ševčíková* |354
- > WIE DARAUf: Von dem „klassischen“ Katalog zu OPAC 2.0 *Miloš Bednařík* |357
- > WIE DARAUf: Gesetzbuch ist auch ein Buch – Regeln für die Herausgabe der unperiodischen Publikationen durch die Bibliotheken *Petra Koutná* |359
- > NACH WEM WIRD SIE GENANNT? František Kožík's Bibliothek in Uherský Brod *Věra Lovecká* |361
- > Gedächtnis des Volkes macht Hunderte Personalzeugenaussagen aus ganzem Europa zugänglich *Michal Šmíd* |363
- > DIREKTER ZUTRITT: Spielwarenverleih im Mittelpunkt der Hilfe den gefährdeten Kindern ROSA in Kladno *Pavla Vlková* |365
- > Die Legislative für die Schulbibliotheken auf den Grund- und Mittelschulen *Ludmila Čumplová* |366
- > Unterstützung der Leseraktivitäten in Schulbibliotheken in der Slowakei *Rozália Cenigová* |369
- > Akquisition der theologischen Literatur in der tschechischer Sprache – Übersicht der Verleger *Jiří Kelbl* |373
- > Aus den Bibliotheken |376
- > Regelmäßige Spalten
- > WIR STELLEN UNSER LOGO DAR: Stadtbibliothek in Klatovy *Zdeňka Buršíková*

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, je pravda, že s menší parádou než 9. 9. 2009, když se slavnostně otevírala, ale ve stejný den letos si Národní technická knihovna připomněla první rok své existence. Dá se říci, že se opět potvrdila knihovnická zkušenost, že totiž zájem veřejnosti o novou nebo zrekonstruovanou knihovnu po otevření skokově naroste. V tomto konkrétním případě prošlo branami NTK více než 300 000 zákazníků a uplynulých dvanáct měsíců prověřilo jak budovu samotnou, tak i služby, které knihovna poskytuje. Zvýšil se počet registrovaných čtenářů – ze 7144 na 12 961 (od 1. 9. 2009 do 31. 8. 2010), stejně tak narostl i počet absenčních výpůjček a více než šestinásobně počet rešerší... Anketa, v níž si knihovna zjišťovala spokojenost svých zákazníků se službami, skladbou fondu, s volným výběrem, s přístupem personálu atd., dopadla velmi dobře. Letos přibývají nové služby, které ještě více vycházejí vstříc uživatelům NTK. Přejme si tedy i za ně, aby se každého příštího 9. 9., kdy knihovna plánuje malé ohlédnutí za uplynulým obdobím, bylo čím chlubit. Především však chce k tomuto datu pořádát odborné konference nebo semináře, které by reflektovaly nové trendy v knihovnickém oboru a informačních technologiích.

Měsíc září je pro knihovníky obzvláště bohatý na významné akce a konference. Zmiňuji to především proto, že se kvůli výrobnímu harmonogramu Čtenáře budeme věnovat tématům postihujícím toto dění až v následujících číslech.

Věřím však, že si i přesto ve Čtenáři, který se k vám právě dostává, najdete pro sebe něco zajímavého. Dovolím si upozornit na článek, který zevrubně hodnotí výsledky výkonů a působení regionálních funkcí v knihovnách v roce 2009, ale v zásadních ukazatelích přináší i srovnání s předchozími roky. Je to vlastně otevírací materiál, na který by měly v dalších číslech navázat příspěvky z jednotlivých krajů, v nichž by autoři přiblížili, jak si u nich s regionálními funkcemi poradili.

Přeji vám všem příjemný barevný podzim.

Olga Kašková

☑ Již 20. ročník **Podzimního knižního veletrhu v Havlíčkově Brodě** proběhne **22. a 23. 10. 2010**. Po pražském Světu knihy je to druhý největší knižní veletrh v České republice. Každoročně se na něm představuje více než 150 českých nakladatelů a přichází na něj kolem 13 000 návštěvníků. Program a další informace lze získat na stránkách www.hejkal.cz.

☑ Ve dnech **2.–3. 11. 2010** se v prostorách Fakulty sociálních studií MU Brno koná konference **Bibliotheca academia 2010**. Pořadatelem setkání je Asociace knihoven vysokých škol ČR, program nabízí informace o její činnosti, o úspěšných projektech realizovaných ve vysokoškolských knihovnách a o nových trendech v zahraničí. Více informací naleznou zájemci na stránkách <http://www.akvs.cz/aktivita/ba-cpvs-2010/index.html>.

☑ Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR vyhláší IV. ročník celostátní akce **Den pro dětskou knihu**, který se uskuteční **27. 11. 2010**. Tento den je vhodný k mnoha akcím zaměřeným především na knihy pro děti, ale také na četbu a na knihovnu. Projekt má vlastní webovou stránku <http://www.dendetskeknihy.cz/>, kde je možné najít další podrobnosti a inspiraci.

NEUŠLO NÁM

▣ V září letošního roku zahájil provoz internetový obchod s digitálními knihami **e-Reading.cz**. Projekt si klade za cíl nabídnout čtenářům legální a cenově výhodné e-knihy. V současné době jsou publikace nabízeny ve dvou základních formátech – PDF a ePub. Zapojeným nakladatelům je nabízeno zabezpečení e-knih systémem DRM (Digital Rights Management), pomocí kterého může majitel práv omezit jejich použití pouze na určitý počet zařízení. Server je jedním z prvních, který vstupuje v ČR na trh s širší nabídkou e-knih od různých vydavatelů.

▣ Národní technická knihovna ve spolupráci s ČVUT a VŠCHT v Praze uspořádala počátkem září mezinárodní konferenci nazvanou **Knowledge-Research-Education**. Přednášejícími byli špičkoví odborníci z Čech, Evropy i zámoří (např. Sijbolt J. Noorda, Hans Geleijnse, Rudolf Haňka či Andrew Lass) a program nabídl výzvy zejména vedoucím osobnostem z oblasti vzdělávání, výzkumu, knihoven a vydavatelství.

Co přináší Open Access?

Open Access publikování neboli otevřený přístup k vědeckým informacím je definován jako „trvalý a bezplatný on-line přístup k dokumentům, zejména pak plným textům pro všechny uživatele“ [BRATKOVÁ, 2006]. Otevřený přístup je také možné charakterizovat jako přístup k plnému textu článku bez ohledu na to, zda knihovna periodikum, ve kterém byl článek publikován, předplácí, či nikoli. Open access jako hnutí se však téměř výhradně zaměřuje na publikování odborných recenzovaných článků případně odborných knih.

Mezi první a nejvýznamnější archivy s otevřeným přístupem patří *arXiv.org* (<http://arxiv.org>), archiv pro elektronické preprinty a vědecké materiály z oblasti fyziky, matematiky, počítačové vědy a kvantitativní biologie a nelineárních věd. Tento projekt byl odstartován 16. srpna 1991 Paulem Ginspargem [ARXIV.ORG]. Ke konci devadesátých let začaly podle modelu archivu *arXiv.org* vznikat mnohé repozitáře a archivy s otevřeným přístupem, do nichž měli autoři možnost ukládat své práce. V České republice patří mezi největší projekty s otevřeným přístupem např. Česká matematická digitální knihovna (<http://dml.cz>).

V historii otevřeného přístupu hrály klíčovou roli tři iniciativy [POTOMKOVÁ, 2007]:

w *Budapeštská iniciativa* (2002), která definuje otevřený přístup tak, jak jej dnes chápeme, a u vědecké literatury žádá „její volnou dostupnost na veřejném internetu, dovolující jakémukoli uživateli ji číst, stahovat, kopírovat, distribuovat, tisknout, prohledávat nebo propojovat s jinými plnotextovými články, nabízet je k indexaci, předat jako data do softwaru nebo je použít jakýmkoli jiným zákonným způsobem bez finančních, zákonných nebo technických překážek kromě těch, které jsou neoddelitelné od internetu jako takového. Jako jediné omezení v reprodukci a distribuci je třeba dodržovat autorský zákon“ [SUBER, 2007].

Tato iniciativa navrhla dva modely otevřeného přístupu, a to vytváření a zřizování elektronických archivů recenzovaných vědeckých článků a vytvoření a zakládání nové generace on-line elektronických časopisů s otevřeným přístupem, tj. bez předplatného.

w *Prohlášení z Bethesdy o otevřeném přístupu* (2003) se zabývá především úzkou spoluprací všech objektů, kterých se otevřený přístup týká – tj. grantové agentury a jiné organizace zabývající se podporou vědy a výzkumu, knihovny, vydavatelé odborných periodik, samotní vědci a badatelé, studenti a vědeckovýzkumné společnosti a instituce.

w *Berlínská deklarace o otevřeném přístupu k informacím v přírodních a humanitních vědách* (2003) znovu opakuje principy z Budapešti a Bethesdy a přidává nutnost formulování a především dodržování standardů kvality časopisecké produkce. Toto by měla zajistit i jednotná infrastruktura pro snadné publikování jednotlivých článků včetně nástrojů softwarových, metadatových apod.

Zdroje s otevřeným přístupem se obecně dají rozdělit do tří skupin [BRATKOVÁ, 2006]:

w *Předmětově profilované archivy a institucionální repozitáře* – do této skupiny patří archivy a repozitáře jednotlivých univerzit, akademií věd a podobně. Spadá sem např. i již zmiňovaný *arXiv.org* nebo jiné předmětově orientované archivy.

w *On-line časopisy s otevřeným přístupem* – do této kategorie patří vydavatelství BioMed Central stejně jako např. digitální knihovna PloS či brněnský knihovnický časopis *Inflow*.

w *Povrchový web* – tzv. „viditelný“ web.

Kromě dělení podle Bratkové (viz výše) se zdroje s otevřeným přístupem dají rozdělit do jiných skupin – podle tzv. „barevných cest otevřeného přístupu“ [SUBER, 2007]:

- w *Zlatá cesta* (gold road) – otevřený přístup k publikovaným materiálům okamžitě a bez prodloužení, ihned po publikování;
- w *Zelená cesta* (green road) – umožňuje autorům postprintovou¹ archivaci článků;
- w *Světle zelená cesta* (pale green road) – tato cesta otevřeného přístupu nebrání autorům v preprintové² archivaci článků, ale postprintovou archivaci publikovaných článků už neumožňuje;
- w *Šedá cesta* (grey road) – sem patří vše, co se nedá zařadit do výše uvedených skupin.

OTEVŘENÝ PŘÍSTUP A KNIHOVNY

Kromě výhod, např. bezplatná dostupnost článků pro uživatele knihoven, přináší otevřený přístup také bariéry (např. jazykové a technické), které je nutné překonávat nejen přímo ze strany knihoven, ale i samotných informačních pracovníků a uživatelů. Otevřený přístup také zahrnuje další otázky a oblasti, jejichž řešení je v současné době předmětem mnoha diskusí [VÍTŮ, 2006]:

- w *Integrace volně přístupných zdrojů s dosavadními fondy a službami* – knihovny by měly postupně začleňovat zdroje s otevřeným přístupem do svých katalogů a nabízet uživatelům vyhledávací služby na ně specializované a požadovat zahrnutí materiálů s otevřeným přístupem do nástrojů umožňujících současné prohledávání více informačních zdrojů. Pokud jde o propojování bibliografických záznamů s plnými texty, je povzbudivé, že se i vydavatelé volně přístupných časopisů zapojili do systémů, jakými je např. *CrossRef*.
- w *Školení a podpora uživatelů* – s nástupem otevřených archivů, časopisů a digitálních knihoven přestal být dokument vázán na konkrétní vydání daného periodika. Uživatelé je proto potřeba poučit o jiných jednoznačných identifikátorech, než je ročník, číslo a strana. Někdy se může i téměř (nebo úplně) totožný text objevit ve více zdrojích. To může být pro uživatele velice matoucí.

Existence více verzí jednoho článku ztěžuje práci i informačním pracovníkům, kteří se zabývají citační analýzou. Má se pro jeden konkrétní článek počítat počet citací všech jeho verzí? Nebo se mají brát v potaz pouze citace jedné, oficiální verze? Otázka hodnocení na základě citací v otevřených archivech je vůbec problematická, protože dosud jsou autoři do jisté míry hodnoceni podle kvality časopisů, ve kterých publikují (tzv. impakt faktor).

Další úlohou pro informační pracovníky je podpora uživatelů v roli autorů, ochota pomoci jim s výběrem vhodného časopisu či archivu pro zveřejnění článku, pomoc s tvorbou metadat a úhrada případného poplatku. Kromě toho se mohou přímo podílet na budování, organizaci a provozu otevřeného archivu své instituce.

- w *Posuzování kvality zdrojů* – knihovny by měly poskytovat především kvalitní informační zdroje, bez ohledu na to, zda jsou volně přístupné, či nikoliv. V souvislosti s otevřeným přístupem se objevují i spekulace o jejich odborné úrovni. O co je pro autory snazší publikovat, o to je těžší posoudit kvalitu článků. Placené zdroje dávají jistou záruku správnosti, aktuálnosti i původnosti. Než se takový zdroj dostane k uživateli, projde dvojitým výběrem – nejprve na straně vydavatele (recenzní řízení) a potom na straně knihovny, která do svého fondu pečlivě vybírá jednotlivé tituly. V případě mnoha vydavatelů, kteří nabízejí zdroje s otevřeným přístupem, může snaha o úsporu nákladů vést k vypouštění recenzního řízení i redakčních úprav rukopisu, a tudíž hrozí nebezpečí, že budou publikovány i méně kvalitní práce. V případě otevřených archivů

ODKAZY:

- 1 „Postprint je publikovaná verze článku po recenzním řízení“ [Postprints]. Po recenzním řízení může být článek přijat buď v nezměněné podobě, nebo může být recenzován a zároveň mohou být doporučeny i nějaké změny. Právě u této druhé varianty pak bývá často autoarchivace autorům zakázána.
- 2 Preprint je definován jako „předběžný dokument zpřístupňující určité dílo nebo jeho zkrácenou verzi před jeho připravovaným vydáním či zveřejněním (např. referát na konferenci). Bývá rozmnožen v malém počtu exemplářů a distribuován uzavřenému okruhu zájemců“ [MATUŠÍK, 2003c].

je zpravidla filtrace ze strany správců minimální, ale při hodnocení obsahu mohou pomoci další nadstavbové služby, jako jsou např. automaticky vytvářené citační rejstříky nebo sledování počtu přečtení článku.

- w *Trvalá ochrana a zpřístupnění zdrojů s otevřeným přístupem* – trvalá ochrana tištěných zdrojů je doménou depozitních knihoven (v ČR je to Národní knihovna) a ty nejspíš přijmou i odpovědnost za trvalé uchovávání a zpřístupňování materiálů s otevřeným přístupem. Hlavní myšlenkou otevřených archivů je nabídnout autorům prostor pro publikování příspěvků, otázka trvalé ochrany a zpřístupňování je odsunuta do pozadí, především kvůli finančnímu zázemí, které není dlouhodobě jisté.

V odborných kruzích jsou nejčastěji informace z recenzovaných periodik. Je ovšem jedno, zda se jedná o periodika s otevřeným přístupem, nebo o tradiční tištěná periodika. Mnozí komerční vydavatelé tak zpřístupňují některé své časopisy modelem otevřeného přístupu, ale zřejmě by tak nečinili, kdyby na ně nebyl vyvíjen nátlak konkurencí.

Problematika otevřeného přístupu (ať už jako autorské autoarchivace nebo modelu publikování) je v současné době předmětem mnoha diskusí nejen v akademické sféře nebo v oblasti práva, ale i v oboru knihovnictví a informační vědy. Každá z těchto oblastí se na dané téma zaměřuje v rámci svých potřeb, a proto existují podstatné rozdíly v konečném pojetí a chápání tohoto termínu. A ačkoliv je většina odborné veřejnosti otevřenému přístupu nakloněna, existuje jistá váhavost především v oblasti humanitních věd. Otevřený přístup má před sebou ještě dlouhou

LITERATURA:

- ArXiv. In *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation Inc., 2001– [cit. 2007-10-23]. This page was last modified 20 October 2007. Dostupný z [www: <http://en.wikipedia.org/wiki/Arxiv.org>](http://en.wikipedia.org/wiki/Arxiv.org).
- BRATKOVÁ, Eva. 2006. Otevřený přístup, digitální knihovny a citační služby. In *INFORUM 2006 : 12. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích, Vysoká škola ekonomická, Praha, 23.–25. května 2006* [online]. Praha: Albertina icome Praha, 2006 [cit. 2007-10-18]. Dostupný z [www: <http://www.inforum.cz/inforum2006/pdf/Bratkova_Eva.pdf>](http://www.inforum.cz/inforum2006/pdf/Bratkova_Eva.pdf).
- Postprints. In *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation Inc., 2001– [cit. 2007-10-23]. This page was last modified 20 October 2007. Dostupný z [www: <http://en.wikipedia.org/wiki/Postprint>](http://en.wikipedia.org/wiki/Postprint).
- MATUŠÍK, Zdeněk. 2003c. Preprint. In KTD: *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003– [cit. 2007-09-08]. Systémové číslo: 000001033. Dostupný z [www: <http://sigma.nkp.cz/F/>](http://sigma.nkp.cz/F/).
- POTOMKOVÁ, J. 2007. *Úvaha na aktuální téma „Open Access“* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007 [cit. 2007-10-09]. Dostupný z [www: <http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/LF/IC/OpenAccess.pdf>](http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/LF/IC/OpenAccess.pdf).
- SUBER, Peter. 2007b. *Open Access Overview: focusing on Open Access to peer-reviewed research articles and their preprints*. [online]. Richmond: Earlham College, 2007. Last revised, September 19, 2007 [cit. 2007-10-13]. Dostupný z [www: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>](http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm).
- VÍTŮ, Martin. 2006. Volný přístup k vědeckým informacím – co přinese knihovnám a kdo ho zaplatí? In *INFORUM 2006: 12. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích, Vysoká škola ekonomická, Praha, 23.–25. května 2006* [online]. Praha: Albertina icome Praha, 2006 [cit. 2007-10-30]. Dostupný z [www: <http://www.inforum.cz/inforum2006/pdf/Vitu_Martin.pdf>](http://www.inforum.cz/inforum2006/pdf/Vitu_Martin.pdf).

DO ČÍSLA PŘÍSPĚLI

- **Bc. Miloš Bednařík** – Knihovna Petra Bezruče v Opavě • **Mgr. Iva Burešová** – Knihovna AV ČR, v. v. i., Praha
- **Mgr. Zdeňka Buršíková** – Městská knihovna Klatovy • **Mgr. Rozálie Zenigová** – Slovenská pedagogická knižnica, Bratislava • **Mgr. Ludmila Čumplová** – Studijní a informační centrum ZŠ Hanspaulka, Praha • **Mgr. Jiří Kelbl** – Knihovna Katolické teologické fakulty UK v Praze • **Mgr. Petra Koutná** – Koutná & Slušná, advokátní kancelář, v. o. s., Praha • **Ing. Martin Lhoták** – Knihovna AV ČR, v. v. i., Praha • **Věra Lovecká** – Knihovna Františka Kožíka Uherský Brod • **Michal Šmíd** – Ústav pro studium totalitních režimů, Praha • **PhDr. Pavla Vlková** – Středisko ROSA Kladno • **Mgr. Ladislava Zemánková** – NK ČR, Praha

Regionální funkce (nejen) v roce 2009

V úvodu jen krátká připomínka toho, že regionální funkce (dále RF) jsou funkce „...v jejichž rámci krajská knihovna a další jí pověřené knihovny poskytují základním knihovnám v kraji především poradenské, vzdělávací a koordinační služby, budují výměnné fondy a zapůjčují výměnné soubory knihovních dokumentů a vykonávají další nezbytné činnosti napomáhající rozvoji knihoven a jejich veřejných knihovnických a informačních služeb“, potud knihovní zákon¹. V praxi se jedná o pestré a bohaté služby, z nichž sedm je ustaveno a standardizováno² jako základních. Na ně navazuje paleta forem pomoci velkých knihoven menším. To vše má svá pravidla, ať již celostátně platná nebo specifikovaná pro jednotlivé kraje. Své povinnosti v oblasti RF má i Knihovnický institut Národní knihovny ČR. Mezi ně patří i každoroční zhodnocení výkonu RF, které je v podobě výroční zprávy zveřejňováno mj. i na jeho webu³.

Při hodnocení výsledků výkonů a působení RF v roce 2009 se nelze vyhnout faktu, že se jednalo o pátý rok, kdy byly tyto funkce realizovány v úplně samosprávě krajů, a proto je vhodné současně zhodnotit, resp. porovnat rok 2009 i s rokem 2005⁴, poukázat na vývoj, úspěchy i problémy během tohoto období.

Základní charakteristiky roku 2009

RF plnilo 14 krajských knihoven (KK) a 85 pověřených knihoven (PK).

V rámci těchto funkcí byly poskytovány služ-

by a pomoc 6019 knihovnám (městským a obecním).

RF vykonávalo 243 knihovníků – metodiků (v přepočteném stavu na plně zaměstnané).

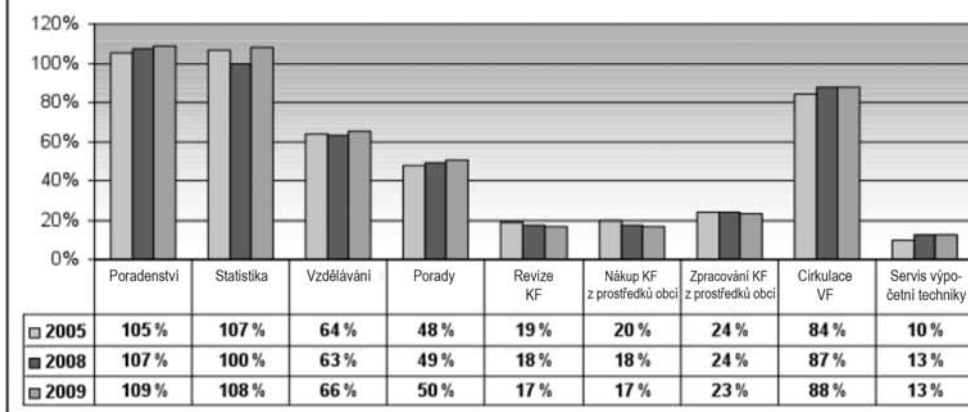
Krajské samosprávy financovaly RF celkovou částkou 133,5 mil. Kč, z dalších zdrojů (včetně příspěvků obcí) bylo vynaloženo cca 23 mil. Kč, celkem bylo tedy na RF v roce 2009 vynaloženo 156,5 mil. Kč.

Výkony sedmi standardizovaných služeb jsou vykazovány v předepsaném výkazu, aby je bylo možné vyhodnotit, srovnat mezikrajově i za určitá období. Rok 2009 znamenal ve srovnání s rokem 2008 zlepšení ve všech sledovaných aktivitách.

Problémem jsou finanční prostředky na nákup knihovních fondů (KF). Klesá totiž množství dokumentů, které lze za stejnou, ba i vyšší finanční částku zakoupit. To se týká jak přírůstků do výměnných fondů (dále VF), tak vlastních (tzv. kmenových) fondů obecních knihoven. Postupně totiž ubývá obcí, které poskytují finanční prostředky na nákup vlastního KF⁵.

Každoročně je vyhodnocen zájem obsluhovaných knihoven o jednotlivé služby. V posledních letech je pořadí zájmu neměnné. Tím je jednoznačně potvrzena důležitost jednotlivých služeb v rámci RF z hlediska jejich příjemců. Největší zájem projevují knihovny o poradenskou a konzultační službu, následuje statistika (zde ovšem hraje velkou roli i zákonná povinnost poskytovat statistická

Žádánost služeb v letech 2005, 2008 a 2009 (počet obslužených knihoven z počtu obsluhovaných v procentech)

(Vyskytuje-li se údaj větší než 100 %, je to proto, že jsou poradenské služby poskytovány v hojně míře i těm knihovnám, které nejsou začleněny do programu RF, obvykle se jedná o odborné knihovny.)

data) a poté zájem o cirkulační soubory, který sice nepatrně, ale rok od roku roste. Potěšující je zvyšující se zájem o vzdělávání.

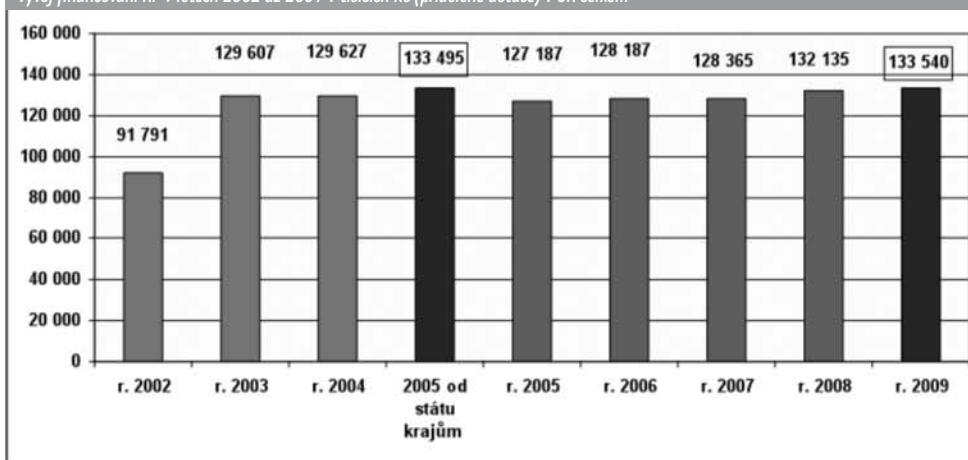
Rok 2009 ve znamení několika důležitých úspěchů

Po sečtení krajských dotací na RF zjistíme, že byla dorovnána, ba mírně překročena výše celkové finanční částky na RF, kterou stát začátkem roku 2005 převedl na kraje. Hned v roce 2005 došlo v některých krajích ke krácení, které se nepodařilo dorovnat ani

rokem 2009. Dorovnání se tedy netýkalo všech krajů bez výjimky. Naopak, některé kraje navýšily původní dotaci alespoň v intencích inflace⁶. Celková suma krajských dotací na RF na rok 2009 činila 133,5 mil. Kč.

Zastavil se úbytek pracovníků vykonávajících RF, který začal rokem 2004 a kontinuálně pokračoval až do roku 2008. V průběhu těchto let klesl počet pracovních úvazků o 37,9 přepočtených na plně zaměstnané. V roce 2009 plnili RF metodici v celkovém přepočteném stavu 243,4 úvazku.

Vývoj financování RF v letech 2002 až 2009 v tisících Kč (přidělené dotace) v ČR celkem

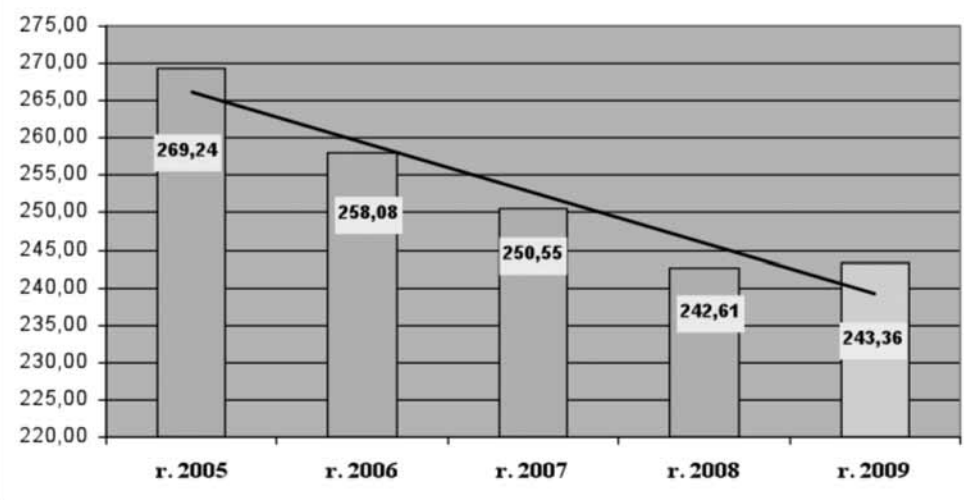
ODKAZY:

⁶ Podrobně ve Výročních zprávách RF. Dostupné na http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=10_RegFceRozc.htm.

ODKAZY:

- § 2 písm. h) zák. č. 257/2001 Sb., knihovní zákon, v platném znění.
- Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonů regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2005. 16 s. Dostupné na <http://knihovnam.nkp.cz/docs/MetPokynMK05.doc>.
- Knihovnický institut Národní knihovny ČR – http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=10_RegFceRozc.htm.
- Do začátku roku 2005 byl Program RF řízen a financován státem, od ledna 2005, kdy nabyl účinnosti zák. č. 1/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Částka 1 Sbírký zákonů 2005, str. 1–6.
- Sledován jen počet těch obcí, které poukazují částky pověřeným knihovnám, aby nakoupily a zpracovaly KF do kmenových fondů vlastních knihoven.

Počet pracovních úvazků na výkon RF v ČR celkem v letech 2005 až 2009

Každá KK a PK disponuje různým počtem metodiků a dalších specialistů zapojených do výkonu RF. Na tyto pracovníky jsou kladeny vysoké nároky, a to nejen na množství rutinálních výkonů, ale především na jejich odborné kvality, dovednosti a charakterové vlastnosti. Příkladem jsou: dobrá znalost oboru a jeho nejnovějších trendů, schopnost koncepčně pracovat, analyzovat, plánovat, argumentovat, organizovat, instruovat knihovníky v širokém spektru činností v knihovnách vykonávaných, jednat s knihovníky i představiteli obcí, vystoupit na veřejnosti atd. Nároky na tyto pracovníky může přiblížit i přehled toho, jaké **průměrné výkony za rok podá jeden metodik s plným pracovním úvazkem:**

	2005	2008	2009
Průměrný počet obsluhovaných knihoven	22	26	25
Poskytnuté konzultace	74	87	88
Realizované metodické návštěvy	43	48	49
Zpracované statistické výkazy (včetně sumářů)	25	25	25
Organizace vzdělávacích akcí (včetně lektorování)	3	2	2,6
Pořádání a vedení porad	2	2	2
Pomoc při revizi KF (k. j.)	8583	7195	7749

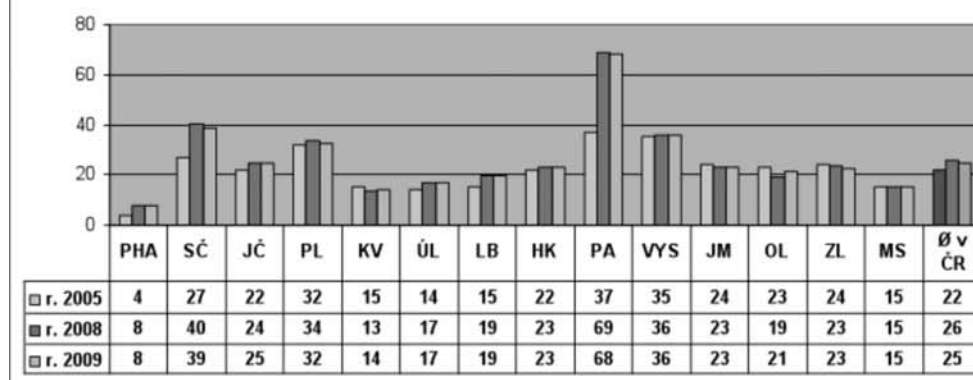
ODKAZY:

- 7 Vysoká hodnota Pardubického kraje je způsobena jinou metodikou vykazování, resp. jinou formou finančního zabezpečení RF v kraji.

Nákup knih z prostředků obcí (k. j.)	375	375	386
Zpracování knih z prostředků obcí (k. j.)	492	602	646
Roční přírůstek VF v k. j. (nákup, zpracování, úprava)	920	1017	987
Distribuce výměnných souborů (počet souborů)	72	83	86
Počet svazků ve výměnných souborech (k. j.)	3257	4526	4861
Při rozvozech souborů a metod. návštěvách ujede (km)	1352	1518	1460

3. Síť knihoven zapojených do RF je stabilní. V roce 2009 bylo 6019 knihoven příjemci služeb v rámci RF. RF plní 14 krajských knihoven (včetně Městské knihovny v Praze a MZK Brno) a 84 městských knihoven, tzv. pověřených smluvně krajskými knihovnami plnit RF pro knihovny ve vymezeném území (regionu). Jednotlivé kraje jsou různě velké, což platí i pro obvody, které obsluhují jednotlivé PK, resp. různí se tedy počet knihoven, které jednotlivé PK i KK obsluhují. Také počet metodiků je různý. Rozdíly v těchto podmínkách pro výkon RF nejlépe vyjadřuje hodnota **počet obsluhovaných knihoven na jeden pracovní úvazek metodika**⁷.

Počet obsluhovaných knihoven na 1 pracovní úvazek metodika v krajích v letech 2005, 2008 a 2009

4. Všechny standardizované služby v rámci RF zaznamenalo v roce 2009 nárůst oproti roku 2008 (s výjimkou přírůstků kmenových fondů obsluhovaných knihoven a přírůstku výměnných fondů a počtu zrevidovaných knihoven)⁸. Vyjádřeno čísly:

V roce 2009 bylo obsluhovaným knihovnám poskytnuto 21 420 konzultací, tj. průměrně necelé čtyři konzultace každé knihovně, která o to projevila zájem – v ČR jich bylo celkově 6653.

Metodici uskutečnili 12 004 metodické návštěvy, znamená to, že každá obslužená knihovna⁹ byla navštívena v průměru dvakrát.

Bylo realizováno 628 vzdělávacích akcí (v rámci RF), jichž se zúčastnilo 8259 knihovníků z 3947 knihoven. Každá ze vzdělávacích akcí trvala v průměru 4,7 vyučovací hodiny.

V rámci celé ČR bylo dohromady uspořádáno 458 porad, jichž se zúčastnilo 5459 knihovníků z 3307 knihoven (v roce 2008 to bylo 5293 účastníků z 2967 knihoven). Téměř pravidelnou součástí porad bývají vedle informací o aktuálním dění také krátká proškolení, praktické instruktáže apod.

Významně se rozšířila obliba odborných exkurzí do knihoven, které dosáhly vynikajících výsledků, obdržely některá z krajských či celostátních ocenění, získaly nové prostory, byly nově vybaveny atd.

Výměnné fondy činily k 31. 12. 2009 již 2 778 524 knihovních jednotek (dále k. j.).

Znamená to, že pro každou knihovnu, která využívá cirkulačních souborů, bylo k dispozici průměrně 524 k. j. výměnného fondu k obohacení vlastních kmenových fondů. Roční přírůstek v celé ČR činil 240 186 k. j., v roce 2008 to bylo 246 750 k. j., přičemž v roce 2009 finanční částka na nákup VF činila 39 446 042 Kč (o 952 000 Kč více než v roce 2008) a představuje 29,5 % z celkových krajských dotací na RF.

Celkem 5299 knihovnám, které využívají cirkulačních souborů (88 % všech obsluhovaných), bylo poskytnuto během roku 2009 celkem 20 958 souborů (o 824 více než v roce 2008), které dohromady obsahovaly 1 182 925 k. j. (o 84 780 k. j. více než v roce 2008). Každá z výše uvedeného počtu knihoven obdržela průměrně čtyři soubory za rok a v nich dohromady 223 k. j.

Přes zvyšující se částku z krajské dotace na VF se snižuje jeho roční přírůstek – nakoupí se méně knih (růst cen). Ubývá obcí, které svým knihovnám poskytují finanční příspěvek na vlastní (kmenové) fondy; přecházejí jen na VF. Podrobnosti o dalších službách, jako je pomoc s revizí a aktualizací knihovních fondů, nákup a zpracování knihovních fondů do vlastních – kmenových KF knihoven za finanční prostředky obcí, servis výpočetní techniky i nároky RF na dopravu vyjádřené v ujetých kilometrech a další údaje, jsou podrobně rozebírány, srovnávány mezikrajově i za časová údobí v již od-

ODKAZY:

- 8 Podrobně ve Výroční zprávě RF za rok 2009. Dostupné na http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=10_RegFceRozc.htm.
9 *Obslužená knihovna* – knihovna, která využívá této konkrétní služby *X obsluhovaná knihovna* – knihovna, která je zapojena do programu RF, ale nemusí využívat všechny služby.

kazované *Výroční zpráva o plnění RF krajských knihoven na území ČR za rok 2009*.

5. Za další významný úspěch roku lze považovat fakt, že masivně přibýlo obvodů (regionů), které nasadily a provozují regionální automatizované knihovní systémy. Rychle roste počet obecních knihoven, v nichž rutinně funguje automatizace. Regionální automatizované systémy jsou využívány jak v PK při práci s VF (pohyb souborů), tak, a to je důležité, v oblasti poskytování elektronických služeb přes webové rozhraní i obecními knihovnami, např. vzdálený přístup do OPAC, výpůjčního protokolu atd.
6. Přibýlo obecních knihoven s vlastní webovou stránkou, kterou si knihovnici velmi často spravují i sami. V roce 2009 bylo poprvé nově statisticky sledováno i poskytování elektronických služeb:
 - 1 1352 obecních knihoven s dobrovolným knihovníkem vykazalo vlastní webové stránky (a za rok 2009 celkem 1 281 383 vstupů do nich),
 - 691 obecních knihoven s dobrovolným pracovníkem má umístěn OPAC na webu,
 - za rok 2009 vykazaly tyto knihovny 28 775 vzdálených vstupů (přes webové rozhraní),
 - 118 knihoven má dálkově přístupný výpůjční protokol (809 vstupů).
7. Dodatek k třetímu místu v oblibě a žádanosti služeb – tedy ke vzdělávacím akcím a hned za nimi následujícím poradám: služba je vyhledávána právě jako nezbytná příprava pracovníků knihoven všech velikostí na změny ve službách veřejnosti. Oblíbená jsou nejrůznější témata, stálý zájem projevují knihovníci o ovládání ICT, tvorbu a správu webu, vyhledávací strategie, využívání internetu atd., o přednášky z oblasti současné literatury, otázky řízení, marketingu, práce s dětmi a nejrůznějšími skupinami uživatelů.

ODKAZY:

- 10 V rámci soutěže Knihovna roku. Dostupné na <http://www.mkcr.cz/cz/literatura-a-knihovny/ceny-a-oceneni/cena-knihovna-roku-35199/>. I v rámci nově vyhlášených soutěží v roce 2010. Dostupné na <http://skip.nkp.cz/akcMK10.htm>.
- 11 <http://www.spov.org/aktuality/default.aspx>
- 12 <http://www.vesniceroku.cz/>
- 13 Celostátní seminář Regionální funkce knihoven 2009. Pardubice. 16.–17. 9. 2009. Dostupné na http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=10_RegFceRozc.htm.

8. Přibývá knihoven, jimž obce zajistily důstojné umístění, vybavení a knihovnici vytvořili atraktivní a často navštěvované prostředí. Roste aktivní zájem obsluhovaných knihoven o soutěžení¹⁰. Kraje, které dosud neměly své soutěže či vlastní způsob oceňování knihoven, s nimi začínají či o ně u svých zřizovatelů (krajů) usilují.
9. V tomto ohledu se prohloubila spolupráce mezi knihovnami v rámci Programu RF a SKIP. Byla ustavena i pracovní skupina pro obecní knihovny v rámci sekce veřejných knihoven SKIP a oživena spolupráce se Spolkem pro obnovu venkova¹¹. Každý kraj má v krajské komisi soutěže Vesnice roku¹² člena – knihovníka, zpravidla metodika. To přináší řadu poznatků a inspirací právě pro činnost metodiků, ale především přispívá k vážnosti a autoritě nejen obecních knihoven, ale i KK, PK a celého programu RF.

Rok 2009 přinesl řadu úspěchů, ale předznamenal i řadu problémů, především ekonomických. Přesto vznikla řada dalších cílů, které si metodici na svých pravidelných celostátních¹³ i krajských setkáních společně formulují, např. „elektronická metodika“, webové stránky KK a PK – účinný pomocník metodika i knihovníků z obsluhovaných knihoven, masivní zavádění regionálních automatizovaných systémů, krajská oceňování nejlepších knihoven a knihovníků, zaktivování malých profesionalizovaných knihoven. To vše a další drobnější úkoly, nápady a inspirace, různíci se kraj od kraje, mají mnozí knihovníci v plánu, a to i přes svízelné období, které samozřejmě dopadlo i na výkon RF. Tím naléhavěji bude třeba některých cílů dosáhnout v nejbližší době, aby se přes všechny zhoršené finanční podmínky mohly obsluhované knihovny dále vyvíjet v moderní, příjemná a veřejností hojně navštěvovaná místa, v nichž si každý může najít právě tu knihu, službu, akci, kterou potřebuje.

Jak se to daří, lze vyjádřit několika sumárními statistickými údaji z výkazů Kult (MK) 12-01 za rok 2009 pouze za všechny základní knihovny s neprofesionálním pracovníkem:

Rok	Počet fyzických návštěvníků knihoven celkem	Počet kulturních akcí pro veřejnost	Počet studijních míst	Počet PC napojených na internet	Počet využití internetu v knihovně	Velikost plochy pro uživatele v m ²	Počet výpůjčních (otevřících) hodin
2005	1 746 264	4625	12 980	2484	212 740	161 830	14 537
2008	1 781 446	5476	21 358	5497	451 505	173 888	15 967
2009	1 946 814	5468	22 062	5448	396 175	174 628	15 480

Na závěr pouze připomínám, že podrobnosti a detaily o průběhu RF v ČR jsou obsaženy ve zmíněné *Výroční zpráve o plnění regionálních*

funkcí krajských knihoven na území ČR za rok 2009.

LADISLAVA ZEMÁNKOVÁ
➤ Ladislava.Zemankova@nkp.cz

Registr digitalizace CZ

Projekt Registr digitalizace CZ řeší společně Národní knihovna ČR, Knihovna Akademie věd ČR a společnost INCAD. Jeho cílem je vytvoření národního registru digitalizovaných dokumentů, který umožní sdílet informace o výstupech digitalizace v České republice. Soustředění a sdílení těchto informací na jednom místě umožní zabránit nechtěným duplicitám při zpracování. Určen je zejména pro knihovny, případně i další paměťové instituce, které digitalizují své fondy. Vzhledem k zamezení duplicitního zpracování je možné ušetřit finanční zdroje na skenování a další zpracování v rámci digitalizačního workflow.

Iniciativa pro vznik projektu vzešla z potřeb dvou řešitelských knihoven. Národní knihovna ČR významně navýšila v letech 2007–2009 objem digitalizace díky podpoře z Norských fondů, které přispěly na mikrofilmování a skenování 16 000 publikací (2,4 mil. stran). Při tak výrazném zvýšení produkce začala NK ČR řešit způsob efektivní evidence jednotlivých kroků digitalizačního procesu. Jako technologického partnera zvolila společnost INCAD, která již řadu let spolupracuje s knihovnami v ČR. Podobné potřeby jako Národní knihovna měla vzhledem k provozu vlastního digitalizačního centra také Knihovna Akademie věd ČR. Byl podán a následně i schválen projekt¹ do dotačního programu VaV Ministerstva kultury ČR, jehož řešení bylo naplánováno na roky

2008–2011. Výstup projektu by měl řešit nejen systém pro evidenci digitalizačního procesu, ale i centrální národní evidenci všech digitalizovaných dokumentů, pro niž je informace o stavu digitalizace ve dvou řešitelských knihovnách dobrým základem. Již v průběhu řešení projektu vznikl funkční systém a i další knihovny začaly přispívat informacemi o svých digitalizačních aktivitách.

Existují dvě rozhraní:

Veřejně dostupné rozhraní na adrese <http://www.registrdigitalizace.cz/> je určeno pro zjištění informací o digitalizovaných dokumentech:

- 1 lokace originálního dokumentu,
- 1 link na digitální dokument,
- 1 informace o vlastníkovi digitálního dokumentu,

ODKAZY:

- 1 Projekt „Evidence digitalizovaných dokumentů, sledování procesu zpracování a vývoj systému pro zpřístupnění“ – DC08P020UK008.

- 1 informace o umístění v digitální knihovně,
- 1 informace o stavu zpracování.

Na základě těchto údajů může případný zájemce o digitální dokument využít link do příslušné digitální knihovny a v rámci možností ho obdržet okamžitě, nebo zjistit, za jakých podmínek jej může získat. Zájemci o získání digitálního dokumentu (např. do vlastní digitální knihovny) mohou kontaktovat jeho vlastníka a případně si domluvit podmínky pro replikaci, a tím snížit náklady na pořízení digitální formy.

Veřejné rozhraní pro Registr digitalizace může být vhodným centrálním nástrojem i pro koncové uživatele, kteří hledají na internetu digitalizovanou verzi požadovaného dokumentu.

Z hlediska sledování a evidence jednotlivých kroků digitalizačního workflow je systém vyvíjen tak, aby bylo možné evidovat různé pracovní postupy, které se mohou mezi jednotlivými pracovišti i v rámci nich při zpracování různých typů dokumentů lišit. Pro evidenci workflow je používáno rozhraní, které je dostupné pouze přihlášeným uživatelům, kteří mají nastavena příslušná práva v rámci systému. Evidují se jednotlivé kroky, počínaje výběrem dokumentu k digitalizaci. Další kroky mohou být např. skenování, grafické úpravy, OCR, generování různých rozlišení a grafických formátů, vytvoření metadat atd.

Registr digitalizace je provázán s dalšími knihovními informačními systémy a při vývoji je kladen důraz na postupnou automatizaci přesunu dat a informací mezi nimi. To je velmi výhodné zejména při zpracování většího počtu dokumentů. Před zahájením digitalizace dochází nejprve k výběru záznamů příslušných dokumentů v knihovním systému (což je u obou řešitelských knihoven Aleph), které jsou hromadně vypůjčeny na fiktivního čtenáře k digitalizaci, celá dávka je pak importována do Registru a při tomto procesu probíhá automatická kontrola na duplicitu vůči stávajícímu obsahu v Registru. Případný výskyt duplicit je administrátorovi procesu oznámen s výpisem příslušných záznamů. Následně prochází dokument linkou zpracování a jsou evidovány jednotlivé kroky. Při vytváření metadat by mohl v budoucnu Registr sloužit pro získání základního popisu, v současnosti je bibliogra-

fický záznam stahován z knihovního systému. Po dokončení všech kroků zpracování je kompletní digitální dokument importován do digitální knihovny (obě knihovny využívají systém Kramerius) a z něj se přes protokol OAI-PMH přeneše informace o vystavení a link na digitální dokument do Registru. Informace o dokončené digitalizaci a o umístění digitálního dokumentu je pak přenesena do knihovního katalogu, takže se uživatelé knihovny mohou přes běžný OPAC dostat k jeho elektronické verzi v digitální knihovně. Posledním přesunem informace je cesta z lokálního knihovního systému do Souborného katalogu ČR, kde je zapsán link v případě, že existuje elektronická verze k příslušnému záznamu.

Vývojová skupina, ke které se přidala také Moravská zemská knihovna, pracuje nyní zejména na maximální automatizaci výše popsaných procesů. Cílem je také postupný přechod na open source vývoj, který by umožnil kromě centrální instalace v Národní knihovně také instalace na jednotlivých digitalizačních pracovištích, což by snížilo jejich závislost na neustálou dostupnost serveru v Národní knihovně. Ten by pak centrální funkci plnil sklizením dat z lokálních instalací.

Již v průběhu řešení projektu se Registr začal plnit i informacemi o digitalizačních projektech dalších knihoven, kromě zmíněných tří knihoven zahájily spolupráci také Národní technická knihovna, Národní lékařská knihovna, Městská knihovna v Praze a komunikace probíhá i s dalšími. Vzhledem k tomu, že je v Registru evidován také kompletní obsah systému Kramerius Národní knihovny, který zahrnuje všechny digitální dokumenty zpracované s podporou dotačního programu MK ČR VISK 7 Kramerius, jsou evidovanými vlastníky také instituce podpořené touto formou.

Další instituce se mohou přihlásit prostřednictvím formuláře na hlavní webové stránce Registru <http://sluzby.incad.cz/esp/rdcz/>. Čím více institucí bude evidovat své digitalizační aktivity, tím lépe bude Registr plnit svou funkci.

V dubnu tohoto roku byl podán návrh projektu na vytvoření středoevropského registru v rámci programu Central Europe. Kromě českých partnerů se ho účastní také významné

knihovny ze Slovenska, Slovinska, Polska, Maďarska, Německa a Rakouska. V případě přijetí návrhu by byl projekt řešen v letech 2011 až 2013 a měl by zajistit vytvoření registrů na ná-

rodních úrovních a sklizení informací do centrálního registru.

MARTIN LHOTÁK > lhotak@lib.cas.cz

KNHOVNÁM V MALÝCH OBCÍCH

Anketa hodnotících komisařů v krajském kole soutěže Vesnice roku

SPOLEČNÉ OTÁZKY:

1. Můj vztah k venkovu...
2. Jak má (podle mého názoru a mých zkušeností) vypadat „správná venkovská knihovna“ – co tam nesmí chybět?
3. Mé zkušenosti se soutěží Vesnice roku – co se mi líbí, co mne inspiruje a co mi naopak vadí či dokonce chybí?

Jméno: EVA PEPRNÍČKOVÁ
Profese (funkce): knihovnice
Knihovna: Krajská knihovna Františka Bartoše
Kraj: Zlínský
Jak dlouho působím ve funkci komisaře: deset let

1. Narodila jsem se ve městě, ale k venkovu mám blízký vztah, protože na venkov jsem jezdila celé dětství na prázdniny a v dospělosti i na dovolenou k příbuzným. S venkovem jsem byla spjata i pracovně jako metodička.

2. Venkovská knihovna má být příjemným, esteticky působícím prostorem, vstřícným k návštěvníkům, čistým a dostatečně prosvětleným. Knihovní fond by měl mít vyrovnanou skladbu a musí být aktuální. Venkovská knihovna by měla mít dostatek místa pro setkávání obyvatel obce a pořádání akcí pro veřejnost. Ve správné venkovské knihovně nesmí chybět výrazná osobnost aktivního knihovníka, který má o svou práci zájem, dokáže prosadit knihovnu jako nepostradatelnou součást společenského a kulturního života obce a profesně zajistí poskytování knihovnických služeb.

3. Celou dobu ve funkci komisaře sleduji u většiny přihlášených obcí do soutěže Vesnice roku velkou snahu o rozvoj obcí, o zvýšení kvality života na venkově a podporu sounáležitosti obyvatel. Ten zájem, úsilí a energie něco zlepšit, nenechat se odradit nepříznivými podmínkami a těžkostmi jsou pro mě inspirativní. Líbí se mi, že po deseti letech, kdy se hodnotí péče obce o knihovnu a její činnost v rámci soutěže Vesnice roku, získávají knihovny důležité místo v životě obcí i z pohledu starostů a případně i zastupitelstev, nejen tedy ze strany návštěvníků. Tato změna často vede k lepší finanční podpoře činnosti knihovny.

Jméno: MARIE ŠEDÁ
Profese (funkce): knihovnice – krajský metodik
Knihovna: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, p. o.
Kraj: Moravskoslezský

Jak dlouho působím ve funkci komisaře: dva roky

1. Jsem krajský metodik a v našem kraji žiji celý život. Začínala jsem ve veřejné knihovně, a od té nejmenší (200 obyvatel) jsem prošla střediskovou knihovnou (3000 obyvatel, devět poboček), na chvíli zakotvila v muzejní knihovně, poté v knihovně okresního města a nyní jsem v knihovně krajské. Spjata jsem s venkovem svým místem narození, životem, svou prací...

2. Viděla bych to na lehčí otázku, ale budiž – vesnická, venkovská knihovna (nemám ráda kategorie)

je ta, kde to žije, kde knihovnice není jen inventář, ale která ví, umí a zná... a nejen knihovnickou profesí. Ví, co lidé potřebují, co je trápí, umí naslouchat, poradit i pomoci, umí být svá a má chuť stále něco podnikat – pro své čtenáře i nečtenáře, pro děti i dospělé, vidí za obzor a ví, že na světě není jen její knihovna – umí se učit a své znalosti použít. A umí se (nejen) na „své“ lidi usmívat...

A jak má vypadat knihovna? Určitě jinak, než jak to mívají lidé občas ve svých představách, tedy měl by to být prostor, kde se lidé cítí dobře, a není důležité, kolik má metrů čtverečních a jak starý má nábytek. Mělo by tam být vše, co čtenář/návštěvník/uživatel potřebuje. Jednoznačný recept nemám, ale vím, že jsou knihovny, kde je to správné „teplo“.

Vím, a víme to všichni, že dobrou knihovnu dělá dobrý knihovník.

3. Jsem ráda, že soutěž existuje. Sice jsem ohledně délky svého působení v komisi mladá ☺, ale cením si toho, že knihovna je prvek, který podléhá

hodnocení. To jednoznačně. Nejednoznačně ale působí v našem kraji to, že za oceněnou knihovnu nedostane obec žádnou finanční cenu. Tedy je to tak trochu demotivující – demoralizující? A také jsem se při pročítání informací o obcích musela velmi bedlivě dívat, jestli si vůbec vzpomínají, že knihovnu mají... A někde se i upomínat, že tu knihovnu SKUTEČNĚ ale OPRAVDU SKUTEČNĚ musím vidět... A počkat si na klíče... A nechat se odvést mimo krásně zrenovovanou budovu úřadu. Nedivila jsem se ničemu, úroveň knihoven je stále různá, ale bylo mi líto, že někdy ani sama knihovnice (ba i knihovník!) neměla informaci, že komise přijede do knihovny.

Ale určitě se to lepší... A za ty pouhé dva roky se mi daří do knihoven vodit i komisi, která se také ráda podívá a může porovnávat... třeba tu právě navštívenou knihovnu s tou jejich. I to je inspirace, motiv a důvod, proč mít v soutěži Vesnice roku knihovny.

Anketu připravila **DANIELA WIMMEROVÁ**
> Wimmerova.D@seznam.cz
Foto archiv respondentů

NOVÉ ZDROJE, TECHNOLOGIE, UŽIVATELÉ A EKONOMICKÝ SVĚRÁK

Jak reagují knihovny v ČR a SR na tuto výzvu?

Letos se opět uskutečnilo pravidelné setkání českých a slovenských knihovníků, kteří mají chuť a odvahu posouvat knihovnický obor v našich zemích dál, a zejména mají zájem udržet krok se světovými trendy v oboru. Téma konference CASLIN 2010, konané 10. června, znělo *Knihovní služby, uživatelské potřeby a měnící se ekonomická realita*. Poslední zhruba dva roky se světové ekonomiky potýkají s krizí a ta nevyhnutelně dopadla i na knihovny, kterým se snižují rozpočty a horší se podmínky pro získání dalších finančních prostředků. Lze s jistotou říci, že tento trend bude pokračovat a knihovny s tím musejí počítat. Přizpůsobit tomu svoji akviziční a personální politiku, ale také investice do změn a rozvoje. Řečeno jednoduše, na

pořadu dne je přizpůsobení strategie vedení a rozvoje v konfrontaci se stále klesajícími finančními prostředky. Přičemž je nutné mít stále na zřeteli hlavní prioritu knihovny, a to poskytování služeb na takové úrovni a v takovém zaměření, aby byl uživatel spokojen a zařadil si knihovnu do svého adresáře běžně navštěvovaných míst tak, jako má třeba oblíbenou restauraci, klub nebo sportovní centrum. Z toho všeho vede jedna poměrně trnitá cesta: knihovny musejí být ve svých činnostech efektivnější a ze všeho nejvíce by měly pracovat samy na sobě. Zdá se tak, že končí období orientované na techniku a technologie, ve kterém se knihovny snažily zejména připravit na digitální věk, automatizovat jednotlivé knihovní procesy, digitalizovat a zpřístupňovat dokumenty různého typu elektronicky až na úroveň plného textu. Ne-

chci tím říct, že už je vše hotovo a připraveno, ale přece jen hlavní oblast zájmu začíná směřovat více k efektivnímu poskytování služeb. Knihovny musejí více přemýšlet, jak se „prodat“, protože mimo jiného má i návštěvnost knihovny vliv na výši rozpočtu, který od státu dostane, a aktivnější otevřená knihovna má následně i větší šanci získat další prostředky z grantů a privátního sektoru.

Tento posun zaměření zaznamenalo i české a slovenské knihovnictví a začalo na něj postupně reagovat. Jakými způsoby a do jaké míry tento proces probíhá v jednotlivých knihovnách ČR a SR, lze jednoduše sledovat právě na takové konferenci, jakou je CASLIN, kde svoje činnosti prezentují nejaktivnější knihovny z obou zemí. Jako příklad přístupu jsem vybrala prvky ze dvou prezentací. V první zhodnotil výsledky svého průzkumu spokojenosti uživatelů služeb tým z Univerzitní knihovny v Bratislavě. Na průzkumu a prezentaci se podíleli kolegové Dušan Lechner, Maja Džavíková, Veronika Gyalogová, Dagmar Kleinová a Táňa Popová. Inspirování a podpoření byli metodikou pro měření spokojenosti uživatelů knihovny, kterou vypracovali kolegové z Národní knihovny ČR¹. Z výsledků vyšly celkem překvapivé závěry a promítly se pravděpodobně už do názvu prezentace, který zněl *Idete mi na nervy... čo chceme my a čo chcú naši používatelia alebo o prieskume spokojnosti používatelov služieb Univerzitnej knižnice v Bratislave*. Formulář s dvaceti otázkami byl odeslán ve spolupráci se Slovenským centrem vědeckých a technických informací formou mailu do schránky 14 550 uživatelů. Zpět se vrátilo 2681 vyplněných formulářů, což lze podle autorů považovat za úspěch. Pomocí odpovědí na pár otázek se pracovníci Univerzitní knihovny v Bratislavě dozvěděli, že nejvíce uživatelů fyzicky navštěvuje knihovnu 1x za měsíc, menší skupina 1x za týden a častěji. Pokud si uživatel může vybrat, přijde raději uspokojit své potřeby přímo do budovy, a nikoliv formou návštěvy webové stránky. Čím to může být v dnešní době e-shopů a sociálních sítí? Ačkoliv má knihovna v názvu slovo „univerzitní“, ve skutečnosti se jedná o knihovnu veřejnou. Autoři to uvedli hned v úvodu jako vtipnou kuriozitu, neboť největší za-

stoupení návštěvníků knihovny tvoří studenti. Jako důvod návštěvy nejčastěji volili respondenti studijní účely (2108), na druhém místě byla návštěva kvůli požadavkům zaměstnání (270) a na třetím místě volnočasové aktivity (220). Provozní doba uživatelům obecně vyhovuje, ale objevily se i požadavky na 24hodinovou otvírací dobu a zrušení specifického letního provozu. Uživatelé by také uvítali rozšíření otvírací doby na pondělí od rána, protože v tuto dobu je knihovna zavřená (*V pondělí dopoledne je nejspíše potřeba důkladné přípravy – pozn. aut.*). Z průzkumu vyplynul mimo jiného překvapivý fakt, že internetové připojení považují uživatelé stále za nedostatečné, nespolehlivé a pomalé, a to ačkoliv je v knihovně využito nejmodernější technologie. Naopak velká spokojenost je se studovnými. Pouze 22 % uživatelů potvrdilo, že využívá elektronické zdroje, což je vzhledem k jejich ceně smutné a jistě hodné zamyslení. Může v tom hrát roli i to, že podle průzkumu knihovnice většinou neumí s počítačem pracovat a technologiím nerozumí, tedy nejsou schopny je nabízet? Na hlavu knihovnic v UKB se snesla i další kritika. Uživatelům se zdají být nevíšavé, nedostatečně erudované, protože uživatel si v dnešní knihovně představuje počítačově dobře gramotnou osobu s univerzálním rozhledem. Citace jedné úsměvné odpovědi: *„Príjemné tety tam pracujú“*. Dagmar Kleinová rovnou přiznala, že to bude nejspíše i chyba vedení a personální politiky. Z obecnějších věcí nesouvisajících tolik s hlavními funkcemi knihovny vadí uživatelům například, že si nemají kam uložit kolo nebo nemohou navštívit knihovnu bez průkazu. Z prezentace vyplynulo, že existuje jakýsi tlak ze strany uživatelů, rádi by měli otevřenější knihovnu s lepšími službami, ale bohužel podle autorů prezentace realizace jakýchkoliv změn naráží na nedostatek ochoty zaměstnanců, kteří se nechtějí vzdát nastolených omezení a restrikcí (*kteří jim nejspíše usnadňují jejich práci – pozn. aut.*), a také přímo na omezení ze strany knihovního zákona, knihovního řádu atd. Celkový dojem po zhodnocení výsledků je spíše negativní, jak ze strany respondentů, tak ze strany knihovníků. Nezbyývá než doufat, že se v UKB nějaké změny podaří prosadit alespoň časem.

ODKAZY:

- 1 Podrobnosti v článku: RICHTER, V., PILLEROVÁ, V. Měření spokojenosti uživatelů knihovny. Výsledky průzkumu uživatelů Národní knihovny ČR. *Knihovna*, 2007, roč. 18, č. 1, s. 77–98. Dostupné také na [www <http://knihovna.nkp.cz/knihovna71/richter.htm>](http://knihovna.nkp.cz/knihovna71/richter.htm).

Dalo by se říct, že na opačné straně, ale ze stejného soudku byla prezentace Městské knihovny v Praze, kterou přednesl její ředitel Tomáš Řehák pod názvem *Prezentace aktivit Městské knihovny v Praze*. Rozdíl od předchozí představené prezentace je v tom, že v ní autor již navrhuje možná řešení. Ze statistických údajů lze vyhodnotit vztah uživatele ke knihovně. Městské knihovně roste dlouhodobě počet registrovaných čtenářů zhruba o 10 000 ročně, ale při globálnějším zhodnocení všech ukazatelů jich ročně až 30 000 ztrácí. Knihovna provedla průzkum spokojenosti a při tom zjistili, že 92 % stávajících uživatelů je se službami spokojeno. Jak je to možné, že takový počet lidí přestane být aktivními uživateli, když je jich tolik spokojeno? Přednášející upozornil na pomalé „uvaření“ knihovny, a to vlastní vinou, protože není schopná nebo ochotná vzít v potaz aktuální dění a požadavky uživatelů. Vlivem ekonomické krize a nutnosti přehodnocení rozdělení prostředků mají teď knihovny výjimečnou možnost přehodnotit svoje cíle a priority. Existuje bohužel již mnoho aktivit, které knihovnu předčí a ohrožují ji v jejich základních funkcích, můžeme začít obecně internetem a přes úložiště skončit u mobilních zařízení. Má cenu pro knihovnu do takovýchto věcí ještě investovat? Stále ještě ano, protože návratnost státem investovaných peněz do knihovny je 3–4:1 investovanému euru. Jak se asi při finanční krizi rozhodne uživatel, který si potřebuje nastudovat odbornou literaturu, která nebývá levná, nebo jiný, který se chce jen chvilkově odreagovat a pobavit? Správná odpověď by měla být, zajde si do knihovny. Je nezbytné vybudovat z knihovny místo, kde lidé chtějí být, a pokud k tomu nemají racionální důvod, předložme jim nějaký iracionální. Například, že budou v krásném prostředí, že si tam budou moci lehnout a klidně zdřímnout, pobavit se na koncertě, jednoduše, že jim tam bude dobře. V knihovně se musí něco dít, nesmí se zapomínat, že i knihovna může být součástí tzv. kreativního průmyslu². Jednou z hlavních priorit by tedy mělo být vytvoření skutečně „přítulného“ prostoru, který by udržel pozornost stávajících uživatelů a přilákal nové. Klíčovou pozici nicméně stále za-

stává knihovník, který musí dosahovat určité úrovně v dovednostech a přístupu k lidem. Za ideálního knihovníka označil T. Řehák osobu typu Tenzinga Norgaye³, který byl svému zákazníkovi oddaným partnerem, vždy připravený nést úskalí, které je na společné cestě potkalo, a přitom zůstal stále usměvavý.

Na dvou zmíněných prezentacích se už nenápadně rýsuje, že slovenští knihovníci stále ještě bojují s technologiemi, zatímco čeští se již snaží hledat řešení v oblasti lepší nabídky a využití služeb. Tuto svoji domněnku ještě dále podpořím některými postřehy z diskuse, která proběhla na závěr konference. Diskuse se zúčastnilo celkem šest hostů, dva z komerční sféry a čtyři z knihoven (dva zástupci ČR a dva zástupci SR, ředitelé a studenti). Obecně se dá říct, že ve třech okruzích se diskutující shodli na nezbytném přehodnocení priorit knihoven, změnách směrem k modernějším a vstřícnějším službám, nutné motivaci pracovníků a tvorbě firemní kultury. Mnohem zajímavější ale bylo pozorovat, jak chtějí definovaných cílů dosáhnout. Čeští zástupci v diskusi více zohledňovali aktivní motivaci prostřednictvím prostoru pro vlastní realizaci, oceňování aktivity a pochopení omylnosti člověka a tlak na pozitivní přístup již během studia a přípravy. Slovenští kolegové zmiňovali spíše krizi ve vzdělávání, upozorňovali na obsazení míst převážně staršími ročníky a neochotu mladších pracovat intenzivně a přinášet nové nápady. Chtějí hodně peněz, ale nechťejí být iniciativní. Toto tvrzení považovali čeští knihovníci za neaktuální a ignoraci faktů. Podle slovenských zástupců vede cesta prostřednictvím intenzivnějšího školení, motivace formou odměn a budování firemní kultury. Jednotliví účastníci se dál v diskusi shodli na tom, co vše je možné sdílet, a tím ušetřit prostředky. Od zástupců české strany zaznělo sdílení prostoru, lidí, koordinovaná akvizice a úložiště vyřazeného máloobrátkového fondu, a od slovenské strany zaznělo sdílení metodiky, filosofie a postupné stírání rozdílů mezi různými typy knihoven.

V závěrečné části moderátor vyzval diskutující hosty, aby vytvořili spolupracující skupinu, zvolili si

cíl činnosti a deklarovali, čím kdo může přispět na úrovni „business to business“⁴ služeb. Jako cíl bylo stanoveno vytvoření týmu k definování toho, co může která knihovna nabídnout, a jak pomoci jiným.

Nejaktivnější byli zástupci komerční sféry, což není asi nijak překvapivé, ti nabízeli převážně technické zázemí a zpracování analýz. Knihovníci lehce pokulhávali. Česká strana nabízela digitalizované dokumenty, souborný katalog a databázi uživatelů, odborné pracovníky a slovenská strana velmi váhavě svoje metadata, metodiky, školené odborníky a prostor. Moderátor nakonec příliš nadšení nad výsledkem skupiny neprojevil.

Z toho všeho, co jsem v článku nabídl, si každý může udělat svůj názor na rozvoj knihovnictví

POUŽITÉ ZDROJE:

Zhlédnuté prezentace na konferenci CASLIN 2010⁵:

- D. Lechner, M. Džavíková, V. Gyalogová, D. Kleinová, T. Popová. Idete mi na nervy..., čo chceme my a čo chcú naši používatelia alebo o prieskume spokojnosti používateľov služieb Univerzitetnej knižnice v Bratislave.
- T. Řehák. Prezentace aktivit Městské knihovny v Praze.
- Projekty a inovácie [online]. Bratislava: Slovenská národná knižnica. Aktualizováno 2007 (cit. 11. 06. 2010). Dostupné na [www: <http://www.snk.sk/?projekty-a-inovacie>](http://www.snk.sk/?projekty-a-inovacie).

ODKAZY:

- 4 <http://cs.wikipedia.org/wiki/B2B>
- 5 Podrobnosti dostupné na <http://indico.ulib.sk/MaKaC/conferenceDisplay.py?confId=9>.

JAK NA TO

MILOŠ BEDNAŘÍK, systémový administrátor KPBO

OD „KLASICKÉHO“ KATALOGU K OPAC 2.0

Knihovna Petra Bezruče v Opavě má svůj fond zpracovaný v knihovním informačním systému Clavius, jehož součástí je i modul Webový katalog. Tento „klasický“ webový katalog však již nesplňuje současné trendy a požadavky moderního OPAC, proto od srpna 2009 testujeme v běžném provozu nový katalog Carmen pracující nad stejnouází dat jako stávající katalog. Jako systémový administrátor knihovny mám možnost podílet se na doladování, profilování a nastavování nového typu katalogu, a bezprostředně tak vytvářet novou image knihovny. V rámci své diplomové práce jsem se věnoval právě katalogu Carmen.

V 90. letech 20. století proběhly v knihovnách změny, které zásadním způsobem ovlivnily jejich vnímání společností jako informačních institucí. Knihovny začaly vystavovat své fondy na webu

v Čechách i na Slovensku. Nutno ještě dodat, že jeho rozvoj intenzivněji nepodporuje ani jedna z národních knihoven, jejich zástupců bylo na konferenci, která se věnuje plánování rozvoje knihovnického oboru v ČR a SR, pramálo. O návštěvě ředitelů těchto institucí nelze snad ani uvažovat. Slovenská národní knihovna je navíc bohužel stále v napjatém očekávání výsledku volby nového ředitele (*článek byl připraven v červnu 2010 – pozn. red.*), se kterým se snad již podaří dotáhnout projekty, jako jsou například tvorba Souborného katalogu a soubor národních autorit nebo automatizace knihoven.

Na závěr bych chtěla popřát českým a slovenským knihovnám hodně sil, odvahy a trpělivosti.

ODKAZY:

- 2 ISVAV <http://www.isvav.cz/projectDetail.do?rowId=DD07P030UK004>, ProCulture <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-a-kreativni-prumysl-seminar-1450.html>.
- 3 Tenzing Norgay (29. května (?) 1914 – 9. května 1986) byl nepálský šerpský horolezec. On a Edmund Hillary dosáhli 29. května 1953 jako první lidé vrcholu Mount Everestu. http://cs.wikipedia.org/wiki/Tenzing_Norgay.

OAI-PMH se knihovny snaží dohnat směr, kterým se ubírají komerční vyhledávače a portály. Knihovny si uvědomují, že pouhé přidávání obálek a anotací do bibliografického záznamu není krok novým směrem, ale jedná se pouze o rozšíření záznamu.

V roce 2008 provedlo OCLC rozsáhlý průzkum s cílem stanovit priority vývoje důležité jak pro koncové uživatele, tak pro profesionální knihovníky, a naznačit tak cestu, kudy by se mohly katalogy nových generací ubírat.

Jako hlavní rysy katalogů nové generace byly uvedeny:¹

- 1 navigace pomocí faset,
- 1 zadávání hledaného řetězce slov do jednořádkového formulářového pole,
- 1 zobrazení seznamu podle relevance,
- 1 doporučení relevantních dokumentů,
- 1 nabídka terminologických či jazykových korektur,
- 1 zapojení uživatele do tvorby webu – web 2.0,
- 1 používání RSS kanálů.

Tímto směrem se vydává také nový, ryze český, webový katalog Carmen vyvinutý nad AKIS Clavius, který začala mezi prvními knihovnami testovat a pomáhat s jeho konfigurací Knihovna Petra Bezruče v Opavě. Katalog Carmen má potenciál postupně na-

hradit stávající klasický webový katalog, který je v současnosti provozován v 832 institucích.²

WEBOVÝ KATALOG CARMEN

Elektronický katalog typu web 2.0 je vybaven řadou funkcí, které pomáhají aktivním uživatelům spoluvytvářet jeho vzhled a podobu, a to několika metodami. Většinou se jedná o metody nepřímé, kdy jsou na stránkách katalogu objekty neboli portlety zobrazující sofistikovaný obsah vytvářený na základě dat přijímaných od uživatelů. Typickým příkladem jsou nejpoužívanější, tzn. nejhledanější výrazy v katalogu. Ty jsou prezentovány na hlavní stránce katalogu v objektu, který velikostí písma naznačuje frekvenci použití výrazu.

Podstatnou kreativní částí katalogu jsou služby typu hodnocení dokumentů, včetně komentářů k těmto hodnocením. Dále pak služby jako moje polička dokumentů nebo moje oblíbené webové odkazy. Tyto nové funkce dovolují uživateli po přihlášení do katalogu spravovat své oblíbené dokumenty, např. knihy, CD, webové odkazy a další zdroje, tak, aby z nich mohl kdykoli čerpat nebo je zpřístupnit v rámci komunity ostatním uživatelům.

Samozřejmostí je ukládání oblíbených dotazů a jejich automatizované zpracovávání v čase, posílání výsledků pomocí RSS kanálů přímo konkrétnímu uživateli.

Katalog dodržuje pravidla a platné normy pro vytváření webových stránek a pravidla pro zpřístupnění webu nevidomým a slabozrakým. Je testován pro nejrozšířenější webové prohlížeče IE 7 a výše, FireFox 3 a výše, Opera. Pro svoji činnost vyžaduje, aby měl prohlížeč zapnutý Javascript.

Pro zrychlení odezvy katalogu bylo potřeba investovat i do hardwarového a softwarového vybavení serverů. Možnosti MS-SQL serveru provozovaného na MS Windows 2000 již neodpovídaly současným standardům. V této době probíhá migrace systému na kvalitativně vyšší třídu hardwaru (IBM x3400 M3), kde bude databáze provozována nad operačním systémem Win 2008 64bit. R2.

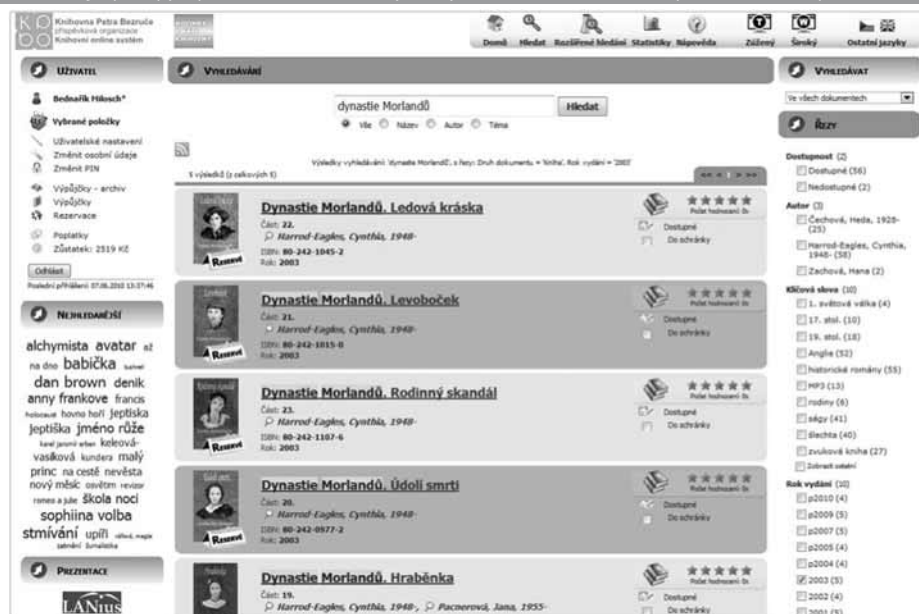
Nový webový katalog se stává pomyslnou výkladní skříní moderní knihovny, ale zároveň i virtuální samoobsluhou, ve které si informačně gramotný uživatel sám snadno najde, co hledá. Sna-

hou Knihovna Petra Bezruče je, aby nový OPAC byl pro čtenáře atraktivní svým designem, umožnil jim rychlé a jednoduché vyhledávání, dal prostor pro prezentaci vlastních názorů a myšlenek a možnost stát se součástí knihovnické komunity s ostatními návštěvníky, ať už v lokálním nebo širším měřítku.

Webový katalog Carmen vyvíjený společností Effectiva má potenciál zaplnit významné místo na poli webových katalogů nové generace v České republice. Možnosti webu 2.0 budou plně využity v dalších letech, kdy tento nástavbový modul bude implementován do většiny velkých veřejných knihoven. V současné době je již v provozu ve více než deseti knihovnách.

Nové přátelské a jednodušší prostředí on-line katalogu OPAC 2.0 umožní lépe vyhledávat informace v celém knihovním fondu a webový katalog navíc vytváří přidanou hodnotu malé sociální sítě zájmově sdružených uživatelů, kteří svými podněty a připomínkami mohou výrazně ovlivňovat služby knihovny.

Obrázek ukazuje výsledky po vyhledání dotazu omezeného pomocí faset na druh dokumentu – knihy – a konkrétní rok vydání

ODKAZY:

- 1 BREEDING, Marshall. Next Gen Catalogs [online], s. 12–14.
- 2 WWW katalogy: WWW katalogy knihoven používajících knihovní systém firmy LANius [online].

POUŽITÉ PRAMENY:

- BREEDING, Marshall. Next Gen Catalogs. *Library Technology Reports*, [online]. [cit. 17. 4. 2010]. Dostupné na [www: <http://www.techsource.ala.org/ltr/next-generation-library-catalogs.html>](http://www.techsource.ala.org/ltr/next-generation-library-catalogs.html).
- WWW katalogy: WWW katalogy knihoven používajících knihovní systém firmy LANius s.r.o (Tábor, Česko). LANius [online]. [cit. 2010-04-17]. Odkazy na [www: <http://www.vkta.cz/www/new/odkazy1.htm>](http://www.vkta.cz/www/new/odkazy1.htm).

JAK NA TO

PETRA KOUTNÁ, advokátka > COUNSEL, Koutná&Slušná, advokátní kancelář v.o.s.

ZÁKONÍK JE TAKÉ KNIHA

Vydávám každoročně krátkou zprávu o činnosti knihovny, musím dodržet nějaká pravidla, i když se jedná o několikastránkovou brožurku?

Při vydávání jednorázových – neperiodických – publikací je nutno dodržet v zásadě dva základní okruhy povinností:

- a) při tvorbě a vydání publikace povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona, v platném znění a ustanovení zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v platném znění, týkající se ochrany osobnosti;
- b) při vydání a šíření publikace povinnosti vyplývající ze zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, v platném znění.

V případě, že se chystáte vydat jakoukoli sebestručnější publikaci, je nutné nejprve zajistit veškerá oprávnění k vytvoření a případnému šíření zamýšleného obsahu, který splňuje znaky autorského díla podle zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona, v platném znění (případně k zařazení jednotlivých dílčích děl do zamýšlené publikace). Tato povinnost zahrnuje zejména povinnost zajistit od autorů textů, fotografií, ilustrací apod. licenci k publikaci a veřejnému šíření díla. V případě, že půjde o zaměstnanecké dílo (tj. dílo, které zaměst-

nanec vytvořil ke splnění svých povinností z pracovněprávního nebo služebního vztahu k zaměstnavateli), vykonává majetková práva autora zaměstnavatel. Zejména u fotografií je nutné zajistit, aby zveřejněním takového díla nebyla porušena práva zobrazovaných osob – povinnost zajistit souhlas zobrazovaných osob s publikací je obvykle smluvně přenášena na autora fotografie, nicméně odpovědnost za případné porušení práv třetích osob ponese vždy primárně vydavatel.

Vydávání jednorázových, nepravidelných publikací se v českém právním řádu řídí ustanovením zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, v platném znění. Neperiodickými publikacemi se rozumí rozmnoženiny literárních, vědeckých a uměleckých děl určené k veřejnému šíření, které jsou vydávány jednorázově, popřípadě nejvýše jednou ročně anebo po částech i častěji, tvoří-li obsahově jeden celek. Neperiodickými publikacemi jsou tedy veškeré rozmnoženiny autorských děl ve smyslu autorského zákona bez ohledu na způsob jejich pořízení, nosič či podobu. Pojem tedy zahrnuje i rozmnoženiny pořízené jinými způsoby než tradičními tiskovými technikami za předpokladu, že splňují zákonem stanovené kritérium – časové hledisko vydání doplněné o skutečnost, že neperiodická publikace vydaná znovu v témže roce neztrácí ani v tomto případě svůj charakter.

Veřejným šířením se v tomto případě rozumí zpřístupnění neperiodické publikace individuálně neurčenému okruhu osob. Při veřejném šíření se nejedná vždy jenom o prodej neperiodických publikací, ale pojem zahrnuje i šíření zdarma, např. formou rozdávání těchto publikací. Toto rozšiřování může provádět i sám nakladatel.

Z působnosti zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, v platném znění jsou vyloučeny:

- rozmnoženiny audiovizuálních děl či programů počítačů, trojrozměrné rozmnoženiny výtvarných děl,
- bankovky, poštovní známky, mince, platební známky, kolkové známky, poštovní ceniny, losy a cenné papíry,
- plastické a nástěnné mapy, globy a základní a tematická státní mapová díla v analogové a digitální formě,
- rozmnoženiny vydané v cizině, pokud vydavatel nemá organizační složku na území České republiky,

– rozmnoženiny, které slouží provozní potřebě při výrobě a odbytu výrobků nebo při poskytování služeb, nebo rozmnoženiny, jež jsou součástí výrobků,

– propagační materiály politických stran a politických hnutí, občanských sdružení, organizací s mezinárodním prvkem, nadací, církví a náboženských společností.

Brožuru, kterou knihovna informuje o své organizační struktuře a hospodaření v uplynulém roce, je možné považovat za rozmnoženinu sloužící provozní potřebě při poskytování služeb (**vztahuje se na ni tedy výjimka stanovená v § 1 odst. 3 písm. b) zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, v platném znění a nepodléhá tedy jeho režimu**). Vždy však záleží na obsahu a účelu takové publikace, neboť způsobem šíření by sama o sobě – bez splnění podmínky výše citované výjimky (účelem publikace je výlučně provozní potřeba při poskytování služeb) – režimu zákona o neperiodických publikacích podléhala. Podmínku zpřístupnění individuálně neurčenému okruhu osob totiž publikace splňuje, protože zřejmě nebude předávána čtenářům osobně (při registraci či úhradě ročního poplatku), ale bude někde umístěna k volnému odběru, možná i v prostorách, kam je volný přístup, neomezený jen na registrované čtenáře knihovny.

V případě, kdy publikace spadá do režimu zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, v platném znění, musí obsahovat následující náležitosti:

- a) název díla,
- b) jména autorů, jejichž díla jsou v publikaci obsažena, jsou-li známa a autoři jejich uvedení výslovně nezakázali, popřípadě pseudonymy autorů,
- c) obchodní jméno a sídlo nebo jméno, příjmení a trvalý pobyt osoby, která neperiodickou publikací vydala (dále jen „vydavatel“),
- d) rok prvního vydání, je-li znám,
- e) u děl přeložených původní název díla a označení vydání, z něhož byl pořízen překlad,
- f) označení nositele autorských práv,
- g) číslo Mezinárodního standardního číslování knih, pokud bylo uděleno,
- h) obchodní jméno a sídlo nebo jméno, příjmení a trvalý pobyt osoby, která neperiodickou publikací vyrobila, a rok, ve kterém byla tato publikace vydána.

Vydavatel odpovídá za to, že publikace obsahuje veškeré zákonné náležitosti. Publikace, která tyto údaje nespĺňuje, ač podléhá režimu citovaného zákona, nesmí být veřejně šířena. Vydavatel je dále povinen bezplatně a na svůj náklad odevzdat z každého vydání neperiodické publikace do 30 dnů ode dne vydání stanovený počet publikací (dále jen „povinné výtisky“) těmto příjemcům:

a) dva povinné výtisky Národní knihovně České republiky,

b) jeden povinný výtisk Moravské zemské knihovně v Brně,

c) jeden povinný výtisk Vědecké knihovně v Olomouci,

d) jeden regionální povinný výtisk Městské knihovně v Praze a místně příslušné krajské knihovně podle sídla vydavatele.

Vydavatel neperiodické publikace pořízené s lepeckým písmem je povinen odevzdat jeden povinný výtisk Knihovně a tiskárně pro nevidomé K. E. Macana v Praze.

PO KOM SE JMENUJE?

VĚRA LOVECKÁ vera.lovecka@ub.cz

KNIHOVNA FRANTIŠKA KOŽÍKA UHERSKÝ BROD

František Kožík

Město Uherský Brod, v němž v současnosti žije 17 272 obyvatel, se nachází ve Zlínském kraji přibližně 30 km od slovenských hranic. Díky poloze při řece Olšavě – poblíž významných obchodních stezek – se město již v dávné minulosti vyvíjelo jako obchodní centrum a stalo se opevněným strážním bodem na hranicích jihovýchodní Moravy. Oblast Uherskobrodská je jedinečná přírodou, památkami, osobnostmi a lidovými tradicemi. K nejslavnějším rodákům tohoto kraje bezesporu patří „učitel národů“ Jan Amos Komenský (28. 3. 1592).

Počátky knihovnictví v Uherském Brodě spadají do druhé poloviny 19. století, kdy tu začaly vznikat různé vzdělávací spolky, které pomáhaly formovat národní uvědomění obyvatel. V červnu 1894 byl založen spolek českých paní a dívek Boženy Němcové. Na jeho ustavující schůzi bylo

oznámeno zřízení spolkové knihovny. Po dobu své existence se knihovna nesčetněkrát stěhovala do nejrůznějších prostor a od roku 1980 je umístěna v adaptovaném památkovém objektu Panský dům.

V roce 1909 (16. května) se v Uherském Brodě narodila další významná osobnost – prozaik, autor životopisných románů, knih pro děti, rozhlasových her, dramatik a básník František Kožík. U příležitosti oslav 100. výročí jeho narození se zrodila myšlenka, aby knihovna nesla jméno tohoto spisovatele. S laskavým svolením jeho dcery Aleny Kožíkové se jí podařilo uvést v život.

Vloni 18. září byla na Panském domě odhalena busta Františka Kožíka a tato slavnostní událost přinesla velkou změnu do historie knihovny – od tohoto data nese název *Knihovna Františka Kožíka*. Samotné přípravy slavnosti provázelo vyhlášení výtvarné a literární soutěže pro děti i dospělé *Za tichou Moravou, nikdo není dlouho sám*. Předlohou pro její název byl refrén písně, jejíž text napsal Fr. Kožík.

Po přejmenování knihovny nás čekalo hodně změn, bylo nutné řešit zdánlivě jednoduché, ale i složitější problémy. Samozřejmě, že vše za spolupráce se zřizovatelem, jímž je město Uherský Brod. Nový název se musel objevit na webových

stránkách knihovny, na razítkách, čtenářských průkazkách, odesílaných upomínkách, v telefonním seznamu, došlo ke změně licenčního klíče u Clavia, upravovala se smlouva s Českou poštou, s. p., i se všemi dodavateli předplacených tiskovin, oznámení šlo všem dodavatelům MVS služeb. Umístění tabule se jménem Františka Kožíka a všechny zmíněné úpravy si vyžádaly i nemalé finanční prostředky.

A jaká je dnes Knihovna Františka Kožíka Uherský Brod (www.knihovna.ub.cz)? Je veřejnou, moderní a univerzální knihovnou, která plní funkci městské knihovny se systémem poboček na území města (profesionální pobočka sídliště Máj a neprofesionální pobočka Újezdec u Luhačovic). V souladu se zákonem č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), plní rovněž na základě pověření regionální funkci pro sedm neprofesionálních knihoven regionu Uherskobrodská.

V současné době je v ní zapsáno 2589 čtenářů a navštívilo ji 43 372 uživatelů. V loňském roce bylo vypůjčeno 123 967 svazků knih a časopisů, ve fondu je 62 012 knihovních jednotek a 146 docházejících titulů novin a časopisů.

V této souvislosti si dovoluji malé ohlédnutí: v roce stého výročí vzniku knihovnictví v Uherském Brodě (1994) dostala knihovna první počítač. Knihovnická práce se začala měnit, všechny pracovníce se musely naučit s počítačem pracovat. Po celý rok 1995 se knihy ukládaly do počítačové databáze a již počátkem roku 1996 se začalo půjčovat s jeho využitím.

Nyní má knihovna celý knihovní fond uložený v knihovnickém systému Clavius (všechna oddělení v knihovně Panský dům) a od října roku 2000 i pobočka Máj. Čtenáři mohou využívat kompletní elektronický katalog na volně přístupném počítačovém pracovišti. V roce 1998 byla knihovna připojena k internetu, který mohou využívat všichni její návštěvníci.

Avšak naše knihovna není jen institucí určenou k půjčování knih, ale i místem setkávání dětských a dospělých návštěvníků. Svědčí o tom 116 různých společenských, kulturních, naučných, ale i přátelských setkání, která proběhla v loňském roce. Pro dětské čtenáře byla připravena například Noc s Andersenem, přehlídka recitátorů ZŠ a víceletých gymnázií, pasování prvňáčků na čtenáře, probíhají tvořivé dílny, akce Pohádky v Panské zahradě, Pohádky pod oblohou na hvězdárně či Uspávání studánek. Pro dospělé čtenáře byl určen Týden knihoven, autorská čtení, besedy s regionálními spisovateli, literární a výtvarné soutěže, pro seniory je zpřístupněn internet a nově vznikla Akademie volného času.

Uběhl zhruba rok od změny názvu naší knihovny a stále ještě přicházíme na další a další maličkosti, které je třeba doplnit a vylepšit. Velkým úkolem, který budeme řešit, je změna loga knihovny. Čeká nás tedy spousta radostné práce, abychom vše dotáhli do zdárného konce. I když osobně si myslím, že práce v knihovně nikdy nekončí.

Den památek

Tvořivá šperkařská dílna

Den pro dětskou knihu

Foto Alena Baďurová

Paměť národa zpřístupňuje stovky osobních svědectví z celé Evropy

Jak uchovávat jedinečná osobní svědectví pamětníků významných historických událostí? Jakým způsobem tyto vzpomínky zpřístupnit na internetu tak, aby bylo možné se v leckdy velmi subjektivních výpovědích snadno orientovat? Jak umožnit jednotlivcům i institucím, aby jimi pořízená svědectví nezůstávala uzavřena v šuplících redaktorů a badatelů, ale posloužila k obohacení našeho poznání o nedávné minulosti? Takové a mnohé další otázky si kladli tvůrci internetového portálu Paměť národa, který v roce 2008 společně vytvořili zástupci sdružení Post Bellum, Českého rozhlasu a Ústavu pro studium totalitních režimů. Po roce a půl od spuštění představuje portál Paměť národa etablovaný zdroj informací o naší nedávné minulosti jak pro laickou, tak i odbornou veřejnost.

S diktafonem za veterány

Zhruba před deseti lety uzrál v hlavách skupiny mladých novinářů, historiků a studentů nápad zachytit jedinečná osobní svědectví válečných veteránů, se kterými se při své práci a studiu setkávali. Tito lidé založili občanské sdružení Post Bellum (latinsky Po válce) a ve svém volném čase začali zaznamenávat vzpomínky pamětníků. Od hrdinů domácího i zahraničního protifašistického odboje se tazatelé začali zaměřovat na další pamětnické skupiny – oběti holocaustu, vězně sovětských gulagů, politické vězně z éry komunismu, duchovní, disidenty, významné kulturní osobnosti a další. Postupně lidé z Post Bellum logicky rozšířili svůj zájem i na pamětníky takřikajíc „z druhé strany bariády“ – tedy na osoby, které se v určitých obdobích svého života z nejrůznějších důvodů sami stali aktéry totalitních režimů. Výsledkem práce reportérů již nebyly pouhé rozhovory, ale také bohatý textový a obrazový materiál získaný dalším bádáním. Svě uplatnění vzpomínky pamětníků postupně našly v rozhlasovém vysílání (především pak v dokumentárním cyklu Radia Česko *Příběhy 20. století*), výstavách a publikacích...

Geneze projektu

Post Bellum v minulosti vedlo četná jednání s představiteli akademických institucí, muzeí, občanských sdružení i médií, kteří zaznamenávali nebo zaznamenávají vzpomínky pamětníků. Začal se rodit nápad vytvořit jakýsi internetový archiv, který by umožnil digitalizovat

a zpřístupnit výsledky jednotlivých badatelských a dokumentárních projektů tak, aby bylo možné jednotlivé výstupy sdílet a porovnávat. Konkrétnější podobu tato iniciativa nabrala v roce 2008, kdy tři smluvně vázané instituce – Post Bellum, Český rozhlas a Ústav pro studium totalitních režimů sestavily pracovní skupinu, která během několika měsíců vytvořila internetový portál – digitální pamětnický archiv Paměť národa přístupný na adresách www.pametnaroda.cz a www.memoryofnation.eu. Do dejme, že úspěšná realizace projektu by zpočátku nebyla možná bez podpory, kterou tvůrci formou grantu získali od Úřadu vlády ČR.

Co Paměť národa nabízí běžnému uživateli internetu

V současné době nalezne uživatel na portálu Paměť národa rozsáhlou sbírku vzpomínek svědků významných událostí moderních evropských dějin. Základem je vždy nahrávka (audio či video) zachycující autentický pamětníkův projev. Od ní jsou pak odvozeny další uložené materiály. Návštěvník se tak může seznámit s krátkým životopisem, audio či videoklipy, příběhem pamětníka, fotografiemi a odkazy na další veřejně přístupné internetové zdroje. Každý pamětník je přiřazen k určité epoše či výročí, ke kterému se jeho vzpomínky vztahují, stejně tak jsou na portálu pamětníci řazeni k nejrůznějším pamětnickým kategoriím. Tvůrcům v tomto případě nejde o nějaké „nálepkování“, ale o postihnout určité fenomény či jevy, kterých se svědectví týká. Do-

dejme, že základní podmínkou publikování je výslovný souhlas pamětníka s využitím jeho vzpomínek pro badatelské, osvětové a nevýdělečné publikační účely. Základní životopisné údaje a přepisy klipů jsou vždy překládány z národních jazyků do angličtiny. Jednotlivé pamětníky lze vyhledávat podle jména, roku narození, ale především také podle jednotlivých kategorií a výročí. Nechybí ani fulltextové vyhledávání. Vedle toho na portálu návštěvník nalezne aktuality vztahující se k dané problematice, nástěnku, kam může každý ukládat upoutávky na související akce (výstavy, setkání s pamětníky, publikace, televizní či rozhlasové pořady apod.), odkazy a další položky.

Badatelna

Uživatelé, kteří by chtěli do dané problematiky proniknout hlouběji, se mohou po vyplnění badatelského listu stát badateli. Na uvedenou poštovní adresu je jim zaslán certifikát s jednorázovým aktivačním kódem, po jehož zadání se pak mohou přihlásit do e-badatelny. Tvůrci tak mají jistotu, že poskytují leckdy velmi osobní vzpomínky nikoliv mase anonymních uživatelů internetu, ale konkrétním osobám. I v tomto případě je podmínkou zpřístupnění pamětníkův souhlas. V tuto chvíli je takto přihlášeno 1300 studentů, pedagogů, historiků, novinářů, amatérských badatelů a představitelů dalších profesí. Zaregistrovaný badatel může pracovat s celou nahrávkou, seznámit se s veškerými uloženými materiály (deníky, osobní archivy apod.), může vzpomínky jednotlivých pamětníků komentovat a vstupovat do diskusí s tvůrci i dalšími badateli. Podmínkou je respektování autorských práv a důstojnosti pamětníků.

Paměť národa jako platforma pro veřejnost

Ačkoli v tuto chvíli tvoří většinu obsahu Paměti národa vzpomínky zaznamenané během dosavadní činnosti sdružení Post Bellum, smyslem celého projektu je vtáhnout do něj laickou a odbornou veřejnost. Každý jednotlivec, sdružení, státní i příspěvková instituce, škola, vzdělávací organizace, muzeum či jiné instituce se mohou stát členy Společenství evropské paměti. Podmínkou je realizace vlastního dokumentačního

projektu, jehož výstupy se stanou součástí pamětnického portálu www.pametnaroda.cz. V současnosti se ke spolupráci přihlásilo více než dvacet institucí z České republiky i Evropy, přičemž někteří partneři (kromě tuzemských partnerů také projekty ze Slovenska, Rumunska a Ruské federace) již publikovali na Paměti národa „své“ pamětníky. Tvůrci Paměti národa jsou připraveni partnerům zdarma poskytnout sofistikovaný, ale zároveň uživatelsky přátelský redakční systém včetně zaškolení, export uložených dat pro případné vlastní webové prezentace, zajištění redakčních prací a překladů prvních publikovaných pamětníků, možnost spolupráce na výstavních či vzdělávacích projektech a poskytnutí know-how pro získávání grantů. Každý publikovaný pamětník je prezentován vždy v rámci příslušného projektu a instituce a je na každém partnerovi, jak stanoví autorská práva a míru zpřístupnění svých výstupů.

Plány do budoucna

Od spuštění se návštěvnost stránek www.pametnaroda.cz pohybuje v řádu několika set unikátních návštěvníků denně. V květnu roku 2009 získal projekt cenu INFORUM jako nejlepší informační produkt roku 2008. Toto ocenění je udělováno na základě hlasování účastníků stejnojmenné konference o elektronických informačních zdrojích. V závěru loňského roku pak Paměť národa uspěla i v cenách českého internetu Křišťálová lupa – v hlasování odborníků se umístila na druhém místě v kategorii projekt roku.

V současné době je prioritou tvůrců Paměti národa rozvíjení domácí i zahraniční spolupráce. Díky podpoře Visegradského fondu byly uspořádány workshopy na Slovensku, v Polsku a v Maďarsku, díky pomoci nevládních organizací z Čech i z Ruska se rozvíjí spolupráce s projektem dokumentujícím osudy vysídlením i válkami těžce zkušovaných obyvatel Čechy.

Dalším cílem je pak snaha zprostředkovat vzpomínky pamětníků tak, aby mohly posloužit jako pomůcka při výuce moderních dějin. Výsledkem je multimediální vzdělávací aplikace *My jsme to nevzdali*, určená pedagogům i žákům základních a středních škol. Vychází ze stejnojmenného výstavního projektu, roz-

hlasového cyklu *Příběhy 20. století* a vzpomínek uložených na portálu Paměť národa.

Jsme si samozřejmě vědomi, že subjektivní výpovědi pamětníků nemohou přinést vyčerpávající historické poznání, mohou však zásadním způsobem přispět k jeho obohacení. Věříme, že zprostředkování jedinečných životních příběhů pamětníků může být cestou, jak přiblížit nedávnou minulost nejmladší gene-

raci. Stejně tak jsme přesvědčeni, že pamětníci, jejichž svědectví přinášíme, jsou nositeli univerzálních lidských hodnot, jako je vlastnictví, boj za svobodu a demokracii, starost o věci veřejné anebo osobní statečnost – tedy hodnot, které ani dnes neztrácejí na aktuálnosti.

MICHAL ŠMÍD > michal.smid@ustrcr.cz

ROVNÝ PŘÍSTUP

Text a foto PAVLA VLKOVÁ > Paola.Vlkova@spod.cz

PŮJČOVNA HRAČEK VE STŘEDISKU POMOCI OHROŽENÝM DĚTEM ROSA V KLDNĚ

Středisko ROSA je občanské sdružení, které poskytuje psychologickou a pedagogickou podporu rodinám s dětmi – zvláště tam, kde je rodina určitým způsobem znevýhodněna (zdravotní, sociální, etnický hendikep, narušené rodinné vztahy). Sdružení uspořádalo na počátku letošního roku ve Středočeské vědecké knihovně v Kladně výstavu *Středisko ROSA ve fotografii*. Výstava zahrnovala nejen fotografie z jednotlivých aktivit sdružení, ale také ukázky hraček z fondu půjčovny hraček a speciálních pomůcek. Ukázalo se, že v náplni práce knihovny a Střediska ROSA jsou i podobné aktivity – sdružení provozuje již od roku 2003 zmíněnou půjčovnu hraček a speciálních pomůcek pro děti – zejména se zdravotním hendikepem a jinými speciálními potřebami. Tehdy se zrodil záměr informovat o půjčovně v časopise *Čtenář*.

Ředitelka Střediska ROSA Mgr. Hana Štekllová se nechala inspirovat studijní návštěvou Dánska a zpracovala v roce 2002 projekt vybudování tzv. „hračkotéky“ – půjčovny hraček a pomůcek pro klienty zařízení. Projekt byl úspěšný v dotačním řízení Nadace O2 (tehdy ještě s názvem Nadace Eurotel), na jeho realizaci získalo Středisko ROSA první grant ve výši 300 000 Kč. Od té doby je půjčovna v provozu a je průběžně doplňována.

Při záměru vybudovat tuto půjčovnu jsme vycházeli z toho, že děti rozvíjejí své schopnosti převážně formou hry – vhodný výběr hraček a stimu-

lačních pomůcek tak napomáhá jejich rozvoji. U dětí se zdravotním postižením nebo jinými speciálními potřebami je výběr pomůcek velmi náročný, musí plnit ještě další speciální funkce vzhledem k druhu hendikepu dětí. Na rodiče je kladen velký nárok – mají vybrat správnou hračku, stimulační pomůcku. Navíc většinu těchto pomůcek nejde pořídit v běžné obchodní síti. Další překážkou pro výběr může být finanční náročnost pořízení hraček a pomůcek.

Půjčovna slouží zejména rodinám s dětmi se zdravotním postižením, ale vypůjčit si hračku pro své děti mohou i rodiče, kteří navštěvují naše rodičovské centrum pro rodiny s dětmi na rodičovské dovolené. Využívat ji mohou také odborníci ze zařízení pro děti v našem regionu – školky, školy, další partnerská zařízení.

V rámci půjčování nabízí Středisko ROSA poradenské služby speciálního pedagoga při výběru optimální pomůcky či hračky pro konkrétní dítě. Pedagogický pracovník našeho zařízení se znalostí konkrétního dítěte může kvalifikovaně poradit při výběru hračky, pomůcky pro získání a procvičování dovedností, schopností dítěte, jeho paměti, pozornosti, vůle. Stále více se přesvědčujeme o důležitosti této poradenské funkce.

Legislativa pro školní knihovny na základních a středních školách

Školní knihovny na základních a středních školách jsou hned po veřejných knihovnách druhou nejpočetnější skupinou knihoven v České republice. Stejně jako veřejné i školní knihovny se nacházejí ve městech i v malých obcích. Na rozdíl od veřejných knihoven jsou však převážně vedeny neprofesionálními pracovníky, většinou učiteli, a nejsou, až na výjimky, přístupné veřejnosti. Jejich zřizovatelem je obec nebo kraj a jejich fond je určen interním uživatelům – učitelům a žákům příslušné školy.

Z celkového počtu 4087 školních knihoven je pouze 400 vedeno profesionálními pracovníky, a ani ti nemají vždy knihovnické vzdělání (pouze 77,8 úvazku pracovníků s knihovnickým vzděláním). Přesto tyto knihovny plní spolu s veřejnými jednu z nejdůležitějších funkcí – vedou žáky k tomu, aby se z nich stali čtenáři a podílejí se na informačním zabezpečení vzdělávacího procesu na základních a středních školách.

První předpisy pro vedení knihoven na školách pocházejí z poloviny 19. století a s men-

šními či většími změnami platily až do devadesátých let 20. století, kdy byly bez náhrady zrušeny.

Školní knihovny byly prvními knihovnami, které soustřeďovaly knihy určené dětem. Školní žákovské knihovny shromažďovaly beletrii i naučnou literaturu, učitelství obsahovaly knihy potřebné pro vyučování a další odborné vzdělávání učitelů.

Knihovní zákon z roku 1959 zahrnoval školní knihovny jako jednu ze sítí knihoven. Směrnice z roku 1963 určovala, že na každé škole bude žákovská knihovna s beletrií pro žáky a učitelství knihovna s odbornou literaturou pro učitele. Obě knihovny byly oddělené a každou vedl jeden učitel. Platnost této směrnice byla zrušena v roce 1967.

V roce 1979 vydalo Ministerstvo školství v souvislosti s novými školskými zákony *Instrukci o školních knihovnách*, která mimo jiné přinesla i možnost sloučit žákovskou a učitelství knihovnu do jediné společné školní

knihovny, či zřídit školní knihovnu pro více škol jako mimoškolní výchovné zařízení. Toto spojení – *školní knihovna rovná se mimoškolní výchovné zařízení* – se ve školské legislativě zahnízdlilo a stalo se formální brzdou rozvoje školních knihoven a jejich přeměny na studijní a informační centra škol. Řada připomínek k různým verzím školského zákona z poslední doby nebyla akceptována právě v důsledku chápání školní knihovny jako instituce pro mimoškolní výchovu a vzdělávání, která je ke škole ve stejném postavení jako školní jídelna, školní družina a podobná zařízení.

Po roce 1991 došlo v souvislosti s organizačními změnami ve školství ke zrušení dosavadních předpisů pro školní knihovny a následně i k rušení školních knihoven, jejichž fondy se v lepším případě předávaly veřejným knihovnám. Byl to důsledek zjednodušeného pohledu pedagogické veřejnosti na uplatnění informací ve vzdělávacím systému, kdy informace byly chápány pouze ve vazbě na dosavadní nosič – knihu. Teprve projekt *Státní informační politiky ve vzdělávání* (SIPVZ) posunul pohled pedagogů na informace také směrem k internetu a knihovna jako centrum informací začíná získávat ve škole své místo.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) se o školních knihovnách nezmiňuje, protože v pohledu tohoto zákona je školní knihovna chápána jako činnost školy, nikoliv jako právní subjekt. Proto jsou v § 120, který definuje úkoly školských účelových zařízení, zmiňovány pouze knihovnické a informační služby.

Prováděcí předpis k této části školského zákona, který stanovuje typy školských zařízení, podrobnosti o obsahu a rozsahu jejich činnosti, podmínky, za nichž lze školské služby (včetně knihovnických) poskytovat veřejnosti, organizací a o podmínkách provozu, byl vydán v roce 2005.

Vyhláška č. 108/2005 Sb., o školských výchovných, účelových a ubytovacích zařízeních o školních knihovnách hovoří, přitom ale převážná část školních knihoven, ne-li téměř všechny, kritérium školského zařízení nesplňuje. V rejstříku školských zařízení je zapsáno pouze 13 školních knihoven. Ostatní jsou pro-

vozovány v rámci školy a jejich činnost je součástí činnosti školy. Podrobnosti o tom, jak mají být školní knihovny vedeny, však ani tato vyhláška nepřináší, a tak téměř 20 let neexistoval podrobnější předpis, který by určoval podmínky provozu školních knihoven a byl vodítkem ředitelům i učitelům, kteří většinou školní knihovny vedou.

V květnu loňského roku se na základě domluvy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Svazu knihovníků a informačních pracovníků začal připravovat text metodického pokynu pro školní knihovny působící na základních a středních školách. Díky opravdu vstřícnému jednání pracovníků ministerstva bylo **Doporučení MŠMT k činnosti a funkci školní knihovny na základních a středních školách (č.j. 12487/2009-20)** již počátkem září zveřejněno ve **Věstníku MŠMT ČR – sešit 10/2009** (<http://www.msmt.cz/dokumenty/2009-10-1>).

Toto doporučení sice nemá žádnou právní závaznost, ale je alespoň stručným návodem pro ředitele škol i učitele – vedoucí školní knihovny. Jeho cílem je poskytnout školám metodickou podporu a pomoc při budování školních knihoven a současně poskytnout základní informace související s vedením školní knihovny. Spolu s přílohami – *Návrh knihovního řádu školní knihovny a Doporučení pro vybavení školních knihoven*, které uvádí čtyři modely školní knihovny/studijního a informačního centra – tvoří ucelený metodický materiál, který pedagogickým pracovníkům pomůže při budování školní knihovny i její přeměně na studijní a informační centrum. Poprvé se v materiálu tohoto druhu objevuje hodinová dotace pro vedení školní knihovny. Vzhledem k nezávaznosti doporučení je tento údaj orientační, ale vypovídá o časové náročnosti práce ve školní knihovně.

Problematika školní knihovny je v Doporučení rozdělena do osmi článků, z nichž každý řeší jednu oblast související s činností školní knihovny.

Základní ustanovení (článek 1) definuje školní knihovnu a okruh uživatelů, kterým může poskytovat své služby. Školní knihovna může být školským zařízením, pokud je zapsána v rejstříku škol a školských zařízení, nebo sou-

částí školy či školského zařízení, např. domova mládeže. Doporučení se vztahuje na knihovny nezapsané ve školském rejstříku, knihovny, které jsou školským zařízením se mohou tímto doporučením také řídit. Za důležité považují konstatování, že školní knihovna může poskytovat své služby veřejnosti. Rada školních knihoven, především na středních školách, poskytuje služby veřejnosti a je evidována na Ministerstvu kultury ČR jako knihovna poskytující veřejné informační služby.

Další články definují **úkoly školní knihovny**, mezi něž patří vytváření informačního fondu, vedení základní evidence knihovnických dokumentů, evidence čtenářů a výpůjček. Kromě toho by se součástí plánu činnosti školní knihovny měl stát podíl na rozvoji čtenářství a čtenářské gramotnosti, spolupráce s kulturními, zájmovými a vzdělávacími institucemi regionu a podíl na nabídce volnočasových aktivit školy. Tyto úkoly by měly podporovat realizaci výchovně vzdělávacích cílů školy.

Článek zaměřený na **řízení a personální zabezpečení** činnosti školní knihovny definuje úkoly ředitele školy a hlavní úkoly knihovníka. **Financování** školní knihovny by mělo být zaměřeno na doplňování knihovnického fondu (včetně případného přístupu k externím databázím a přístupu na internet), odměňování pracovníka, který školní knihovnu vede, a materiální technické a technologické zabezpečení školní knihovny.

Dále se hovoří o **knihovním fondu**, jeho složení a zaměření, o **knihovnicko-informačních službách**, jejich druzích a podmínkách, za kterých jsou poskytovány. Zmiňuje se obecně i **materiální a technické zabezpečení** a poslední, osmý článek přináší informaci o **metodické pomoci školním knihovnám**, která se

vztví na informační zabezpečení, vzdělávání knihovníků školních knihoven a zajištění informovanosti a vzájemné komunikace.

Text Doporučení pro školní knihovny na základních a středních školách je doplněn návrhem **Řádu školní knihovny**, který obsahuje všechny potřebné informace pro definování vztahu *knihovna – čtenář* a návrh ceníků placených služeb. Tento text si knihovny mohou upravit podle vlastních podmínek.

Další přílohou je **Doporučení pro vybavení školních knihoven**, které uvádí čtyři modely školních knihoven od té nejjednodušší, kdy je v jedné místnosti jak fond, tak místo pro čtení i studium až po nejnáročnější model studijního a informačního centra, které má kromě knihovny i samostatnou studovnu a víceúčelový sál vybavený audiovizuálním zařízením. U všech typů knihoven je navrhována velikost prostorů, vybavení HW i SW, audiovizuální technikou, typové složení knihovnického fondu, vyjmenovány jsou hlavní činnosti a poskytované služby, navržena je minimální provozní doba knihovny a z toho vycházející personální zajištění. Toto Doporučení vychází z mezinárodních doporučení (IFLA, UNESCO), která přizpůsobuje v oblasti finančních, personálních i prostorových nároků současným možnostem našich škol.

Doporučení pro školní knihovny na základních a středních školách přináší informace pro ředitele škol i knihovníky a učitele, kteří školní knihovny vedou. Požadavky, které na školní knihovny klade, nejsou nesplnitelné. Jak budou naše školní knihovny vypadat, záleží však také na materiálních podmínkách, nejen na snaze a zapálenosti učitelů a knihovníků.

LUDMILA ČUMPOVÁ > cumplova.zsh@seznam.cz

ČTENÁŘ informuje

Vzdělávací institut Středočeského kraje připravil dvoudílný

kurz pro pracovníky školních knihoven na ZŠ a SŠ,

kteří neabsolvovali odborné knihovnické vzdělání. Kurz se bude konat v Praze ve dnech

10. a 24. listopadu 2010. Jeho obsahem a cílem je seznámit účastníky s možnostmi přeměny školní knihovny na studijní a informační centrum školy. Pozornost bude věnována také dokumentu *Doporučení MŠMT k činnosti a funkci školní knihovny na základních a středních školách*. Lektorem školení je Mgr. Ludmila Čumlová. Více informací naleznou zájemci na stránkách www.visk.cz.

Podpora čtenářských aktivit ve školních knihovnách na Slovensku

K základním úkolům školních knihoven patří i rozvoj čtenářské gramotnosti žáků – uživatelů knihovnických a informačních služeb. Knihovníci školních knihoven se ve spolupráci s učiteli snaží rozvíjet u žáků čtenářské návyky, vztah k literatuře a spisovnému jazyku, a také pocit zodpovědnosti za svěřené knihy. Na jedné straně se tedy školní knihovna stává informačním a čtenářským centrem, na straně druhé i centrem vzdělávacích a kulturně-společenských aktivit. A právě při realizaci různých forem a metod kolektivní práce se svými uživateli se školní knihovny inspirovaly buď celoslovenskými či mezinárodními projekty určenými k podpoře čtení, nebo kreativně tvořily projekty vlastní.

1. Projekty metodického centra Slovenské pedagogické knihovny pro školní knihovny

Soutěž o nejzajímavější akci školní knihovny

Od roku 2005, kdy Slovenská pedagogická knihovna poprvé vyhlásila k Mezinárodnímu dni školních knihoven soutěž o nejzajímavější akci školní knihovny, se tato soutěž těší velké oblibě. Důkazem toho je počet zúčastněných knihoven – v letech 2005 až 2009 jich bylo **1238**.

Osobní záštitu nad soutěží každý rok přebírá ministr školství Slovenské republiky, finanční prostředky na nákup knih podle vlastního výběru do školních knihoven věnuje vítězům soutěže sekce regionálního školství MŠ SR. Doposud bylo podpořeno **37 školních knihoven** částkou **18 903,96 €** (569 500 Sk). Od roku 2007 mají první tři oceněné školní knihovny možnost každoročně prezentovat svoji činnost i samotné programy na mezinárodní konferenci *Školní knihovny jako informační a kulturní centra škol*.

Cílem soutěže, jejíž téma se každoročně mění, je zábavnými formami práce s knihou podpořit u žáků dobrý a trvalý vztah ke knize, školní knihovně, ke čtení a poznávání nového (viz Cenigová, R. Práce školních knihoven ve Slovenské republice. *Čtenář*. 2009, roč. 61, č. 3, s. 100–102). V roce 2009 byly tématem soutěže *Školní knihovny: Veliký obraz – divadelní ztvárnění nejzajímavějšího příběhu*.

U příležitosti oslav Mezinárodního dne školních knihoven proběhlo několik slavnostních

otevření školních knihoven. Například na Základní škole na Cádrové ulici v Bratislavě, Soukromé základní škole u Filipa v Banské Bystrici, na I. základní škole v ulici Sama Chalupky v Prievidzi.

Mnohé školní knihovny zorganizovaly své akce ve spolupráci s veřejnými knihovnami (například s Knihovnou Antona Bernoláka v Nových Zámčích, Hontiansko-novohradskou knihovnou A. H. Škultétyho ve Velkém Krtiši, Tekovskou knihovnou v Levicích, Veřejnou knihovnou Michala Kováče v Banské Bystrici, Městskou knihovnou v Dunajské Středě, Gelnici či Malackách).

Ze soutěže měli radost jak knihovníci školních knihoven, tak i samotní žáci. Knihovníci především ze zvýšeného počtu pravidelných uživatelů školní knihovny. Potvrzují to slova knihovnice Mgr. Kateřiny Nociarové ze ZŠ ve Víglaši: „*Naučili se chodit do školní knihovny, naučili se vyhledávat knihy, zajímavé příběhy, pochopili, že to může být často zábava, a že kniha je opravdu něco, co se nedá ničím nahradit.*“ Důkazem toho, že si soutěž oblíbili i žáci, jsou upřímná vyjádření dvou z nich. Jakub Semišák z 3. B Základní školy s mateřskou školou Dolinského v Martině napsal: „*Mně se akce velmi líbila. Doufám, že se bude konat i v příštím roce. Rád čtu, proto se jí chci zúčastnit.*“ A Kateřina Orišková, žákyně Základní školy s mateřskou školou R. Hečka z Dolní Súče, napsala: „*Jsem ráda, že se každý rok opakuje tento jedinečný a nezapomenutelný den knihoven.*“

Je vhodné poznamenat, že přínosem soutěže v posledních dvou letech je zvýšená účast men-

tálně postižených dětí a dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněných poměrů. Dokonce v roce 2009 se na 2. místě v soutěži *O nejzajímavější akci školní knihovny* umístila Speciální základní škola na Kováčské ulici v Gelnici.

Samotný Mezinárodní den školních knihoven (International School Library Day) vyhlásila Dr. Blanche Woolls, prezidentka Mezinárodní asociace školního knihovnictví, v roce 1999 a den oslav stanovila na čtvrté říjnové pondělí.

Česko-slovenský projekt Záložka do knihy spojuje školy

U příležitosti **Mezinárodního měsíce školních knihoven**, který byl vyhlášen k 10. výročí Mezinárodního dne školních knihoven, připravila Národní pedagogická knihovna Komenského v Praze (divize Ústavu pro informace ve vzdělávání) společně se Slovenskou pedagogickou knihovnou česko-slovenský projekt *Záložka do knihy spojuje školy* (viz Cenigová, R. Česko-slovenský projekt Záložka do knihy spojuje školy. *Čtenář*. 2010, roč. 62, s. 49-51).

Rozvojový projekt MŠ SR Elektronizace a revitalizace školních knihoven

V roce 2006 vyhlásilo Ministerstvo školství Slovenské republiky (MŠ SR) pro zřizovatele základních a středních škol rozvojový projekt *Elektronizace a revitalizace školních knihoven*. Prioritou podpory v oblasti revitalizace školních knihoven byly právě aktivity zaměřené na čtenářskou gramotnost a na nákup knih. Například v rámci rozvoje čtenářské gramotnosti školní knihovny plánovaly čtenářské dílny, týden čtení nahlas, literární a vědomostní soutěže, tvořivé psaní, besedy se spisovateli, ilustrátory, překladateli, případně s regionálními nebo celoslovenskými významnými osobnostmi, vánoční akademie pro školní komunitu, ale i pro rodiče žáků s cílem podpořit zájem o lidové zvyky a tradice v regionech. V rámci oživení akviziční činnosti zajistily žánrově-tematické doplnění knihovního fondu. Do rozvojového projektu, který MŠ SR vyhlášovalo až do roku 2009, se přihlásilo **1620** základních a středních škol. Část prostředků z celkových **1 759 277,40 €** (52 999 989 Sk) použilo **552** vybraných ZŠ a SŠ na nákup knih do svých školních knihoven a na realizaci velkého množství naplánova-

ných akcí podporujících rozvoj čtenářské kultury žáků.

2. Podpora čtení ve školních knihovnách

Kromě zmíněných projektů školní knihovny na podporu čtenářské gramotnosti nejčastěji realizovaly individuální práci se svými uživateli, hodiny informační výchovy ve spolupráci s pedagogy v rámci jednotlivých předmětů ve třídách nebo v prostorách školní knihovny, exkurze do školní knihovny či knihoven jiných typů, pasování žáků za uživatele školní knihovny, čtenářské maratony, autorské besedy, odborné přednášky, tvorbu vlastního leporela nebo knihy rozvíjející fantazii, představivost a slovní zásobu žáků, dramatizace příběhů, dny otevřených dveří, vánoční akademie, výstavy knih a další.

Vzdělávací a kulturně-společenské akce organizovaly buď v prostorách školní knihovny, nebo po dohodě s knihovníky z veřejných knihoven v jejich studovnách nebo čítárnách. Rovněž se ve velkém počtu zapojovaly do projektů, které organizovaly veřejné knihovny, Spolek slovenských knihovníků, Slovenská asociace knihoven a jiné subjekty.

Příklady kulturně-společenských akcí:

16 školních knihoven (z celkového počtu 63 zapojených) se zúčastnilo v únoru 2009 celoslovenského projektu *Hledá se Dobšinský*, který byl vyhlášen u příležitosti *Dne lidové pohádky*. Projekt měl oslovit čtenáře i nečtenáře, aby prohledali své domácí knihovny, našli v nich jakoukoli knihu od Pavla Dobšinského a přinesli ji ve zmíněný den do knihovny. Autorem projektu byla Knihovna Juraje Fándlyho v Trnavě.

Mnohé školní knihovny se zapojily do 2. ročníku dětského čtenářského maratonu *Čtěme si... 2009*, který proběhl 26. března od 9 do 15 hodin, a žáci si četli slovenské pohádky. Akci zorganizovala Linka dětské jistoty při SV UNICEF ve spolupráci se Slovenskou asociací knihoven a s dalšími partnery.

Školní knihovny se pravidelně účastní mezinárodní akce *Noc s Andersenem*. Přijaly pozvání Spolku slovenských knihovníků a využily příležitost zaujmout své žáky kreativitou, hravostí a interaktivitou.

O svých akcích školní knihovny informují v *Učitelských novinách* nebo v regionálním tisku. Některé využívají k propagaci webové stránky škol, například Základní škola v Hliněném (<http://zshlinne.edupage.sk>), která aktuálně zveřejňuje akce zaměřené na rozvoj čtenářské gramotnosti. Jako vzor pro ostatní školní knihovny možno uvést webovou prezentaci Gymnázia na Hlinské v Žilině (<http://www.gymza.sk>), kde je umístěná samostatná část – *školní knihovna*. Jsou zde zpřístupněny základní dokumenty školní knihovny a informace o akcích, které doplňuje fotogalerie.

Mnozí knihovníci školních knihoven pomáhali svým uživatelům při výběru vhodných textů do různých literárních a literárně-výtvarných soutěží (například *Šaliarsky Matko, Hviezdoslavov Kubín, Janko Hraško ešte žije..., Rázusovie Vrbiča, Škultétyho rečňovačky, Jašíkove Kysuce, Detská rozprávková Žilina ad.*). Vedla je k tomu snaha prohlubovat literární poznání, vlastní tvořivost, kulturnost jazyka a pěstovat vztah ke slovu jako kulturní a umělecké hodnotě.

3. Podpora čtenářských aktivit v regionálních knihovnách ve spolupráci se školními knihovníky nebo s učiteli či řediteli ZŠ a SŠ

Přesto, že jádro spolupráce veřejných knihoven se školními spočívá především v poskytování odborné pomoci při výkonu knihovnických činností, hodně veřejných knihoven, jak už bylo zmíněno, propůjčuje buď své prostory na pořádání akcí, které připravují samotní školní knihovníci nebo učitelé základních a středních škol, nebo zapůjčuje informační zdroje školním knihovnám pro danou akci. Velmi rozšířená je spolupráce na přípravě a realizaci společných vzdělávacích a kulturně-společenských pořadech nebo při zajištění účastníků z řad žáků škol.

Jako vzor takové vynikající spolupráce je třeba zmínit činnost **Knihovny Juraje Fándlyho v Trnavě**. Díky svým pobočkám na třech základních školách a výjimečné nabídce knihovnicko-informačních služeb (například bezplatné členství v knihovně pro žáky do 15 let), se může knihovna pochlubit i tím, že z celkového počtu školou povinných dětí v Trnavě v roce

2009 registrovala **82,2 % žáků**. Z velkého množství akcí na podporu čtení je vhodné připomenout – kromě už zmíněné celoslovenské *Hledá se Dobšinský* – i zorganizování soutěže **Devítková Mařenka**, na jejíž přípravě spolupracovali i učitelé základních škol. Soutěž byla vyhlášena u příležitosti 90. výročí narození a 5. výročí úmrtí spisovatelky Marie Ďuričkové.

Z celkového množství akcí, které regionální knihovny připravily na podporu čtení žáků základních a středních škol, vybíráme několik pozoruhodných:

□ Kysucká knihovna v Čadci

V loňském roce se v knihovnách, základních a středních školách a kulturních institucích kysuckého regionu uskutečnily autorské besedy se slovenskými spisovateli a odborné semináře s ilustrátory a redaktory pod společným názvem **Dny dětské knihy na Kysucích**. Součástí akce, které se zúčastnilo 1330 zájemců, byly vernisáže výstav nejkrásnějších knih a oceněných děl Grand Prix. Knihovna dále zorganizovala 41. ročník celoslovenské literární akce a soutěže mladých prozaiků **Jašíkovy Kysuce**. Semináře, autorské besedy, přednášky a audiovizuální prezentace probíhaly v prostorách knihovny, v základních a středních školách kysuckého regionu.

□ Knihovna Józsefa Szinyeiho v Komárně

V červenci loňského roku zorganizovala knihovna s finanční podporou grantu Ministerstva kultury SR **Letní čtenářský tábor** pro 23 žáků základních škol z Komárna. Kromě jiných akcí byly pro děti připraveny besedy s významnými osobnostmi nitranského regionu a různé literární soutěže.

□ Veřejná knihovna Jana Bocatia v Košicích

S podporou Slovenské asociace knihoven zorganizovala tato knihovna odborný seminář pro učitele středních škol a knihovníky – **Mládež a čtení**. Jeho cílem bylo „...otevřít dialog pedagogů a knihovníků o tom, jakými odbornými aktivitami by se mohly knihovny zapojit do vyučovacího procesu (na hodinách) literatury, a tak zvýšit zájem mladých lidí o čtení.“ I tato knihovna připravila v červenci minulého roku **Denní čtenářský tábor** pro 38 žáků prvního stupně základních škol.

□ Liptovská knihovna Gašpara Fejérpataky-Belopotockého v Liptovském Mikuláši

Ve svých prostorách knihovna připravila *Recitační závody* pro žáky – vítěze třídních kol ze Speciální základní školy v L. Mikuláši. S finanční podporou grantu MK SR knihovna zorganizovala akci *Učíme se hrou*, jejímž cílem bylo prohloubit a zlepšit výchovu a vzdělávání dětí ze znevýhodněných skupin obyvatelstva, které jsou zařazeny do speciální základní školy. Žáci navštěvovali tvořivé dílny (například na téma *Pojďte s námi na louku* vyráběli rybičky, papoušky, motýly) a absolvovali cyklus přednášek o velikonočních a vánočních zvycích a tradicích Liptova. Přínosem projektu bylo, že knihovna jako kulturně-výchovná a vzdělávací instituce zpřístupnila své prostory etnické minoritě Romů a ukázala jim, že volný čas mohou trávit i tímto způsobem.

□ **Krajská knihovna Karola Kmětka v Nitře**
Pro žáky 1. ročníku nitranských základních škol zorganizovala knihovna akci *Já jsem první, ty jsi první*. Jejím cílem bylo slavnostně přivítat žáky mezi čtenáře – uživatele knihovny a předat čtenářské průkazy, které jim byly bezplatně vystaveny na školní rok 2009/2010. Pro žáky středních škol knihovna připravila množství hodin *informační výchovy* spojených s *vyprávěnou biografii* u příležitosti výročí žijících i nežijících osobností slovenské i světové literatury, hudby a umění.

□ **Knihovna Antona Bernoláka v Nových Zámčích**

Knihovna se ve spolupráci se všemi školními knihovnami v novozámeckých základních a středních školách zapojila do nejpočetnějšího dětského čtenářského maratonu *Čtème si... 2009*. Připravila odborný seminář pro knihovníky školních knihoven *Cesty a motivace rozvoje čtení u mladších žáků základních škol*.

□ **Veřejná knihovna Michala Rešetka v Trenčíně**

Ve školním roce 2008/2009 knihovna realizovala a za přítomnosti spisovatele Rudolfa Dobíše slavnostně vyhodnotila 45. ročník mezi třídní a meziškolní soutěže žáků základních škol ve čtení *Čtème všichni, čtení je super*, do níž se zapojilo 902 žáků. Knihovna v průběhu školního roku zpřístupnila své prostory žákům základních škol pro *klubovou činnost* (například *Klub D* – dívky, *Klub 8* – Osmijanko,

Knížní klub) a o prázdninách organizovala *supekuby*.

□ **Hontiansko-novohradská knihovna A. H. Škultétyho ve Velkém Krtiši**

Knihovna zpřístupnila své prostory pro realizaci *23 netradičních vyučovacích hodin* literární výchovy, přírodovědy, dějepisu, občanské nauky, etické a regionální výchovy s možností využití dostupných informačních zdrojů knihovny. Vzdělávacích akcí se zúčastnilo 457 žáků velkokrtišských základních škol. Dále připravila vědomostní kvíz *Slovensko – vlast má* pro nejlepší žáky 4. ročníku všech základních škol ve městě.

□ **Krajská knihovna v Žilině**

Ve spolupráci s Městskou knihovnou ve Frýdku-Místku a Ksiaznice Beskidzkej v Bialsko-Bialej knihovna zorganizovala pro žáky základních a středních škol 10. ročník mezinárodní literární soutěže *Tvoříme vlastní knihu*. S finanční podporou grantu MK SR připravila akci *Vánoce s dětskou knihou* pro žáky žilinských základních a středních škol. Její součástí byly besedy se spisovateli.

□ **Městská knihovna v Bratislavě**

Během loňských jarních prázdnin knihovna připravila *výtvarný workshop*, který byl zaměřen na literární témata a určen žákům bratislavských základních škol. V říjnu 2009 ve formě denního tábora organizovala akci *Podzimní prázdniny v knihovně* opět pro žáky základních škol.

□ **Malokarpatská knihovna v Pezinku**

Knihovna připravila *hodiny informační výchovy*, které spojila se slavnostním zápisem žáků 1. a 3. ročníku základních škol za čtenáře – uživatele knihovny. Ve spolupráci se školními kluby dětí z jednotlivých základních škol ve svých prostorách organizovala *Odpoledne s pohádkou*. Součástí těchto akcí byla nejenom výměna knih, literární soutěže, čtení nahlas, ale i seznámení se s medailonky významných spisovatelů u příležitosti jejich výročí.

ROZÁLIA CENIGOVÁ > rozalia.cenigova@spgk.sk
Do češtiny přeložila OLGA VAŠKOVÁ

(Příspěvek byl přednesen na celoslovenském odborném semináři *Je čtení v dnešní době moderní?*, který se konal v březnu 2010 v Městské knihovně v Bratislavě – red. kráceno.)

Akvizice teologické literatury v českém jazyce – přehled nakladatelů

Předkládaný text je orientačním soupisem tuzemských nakladatelů, kteří se zabývají vydáváním odborné teologické literatury. Měl by pomoci každému, kdo se zabývá systematickou akvizicí tohoto typu knih, ať už v rámci pracovních povinností nebo z vlastního zájmu.

U každého nakladatele v přehledu je uvedena internetová adresa (pokud existuje) a stručná charakteristika. Dále je připojeno hodnocení z hlediska dostupnosti – je psáno z pozice člověka, který potřebuje knihy objednat z kanceláře prostřednictvím webových stránek a v ideálním případě od více nakladatelů najednou, proto je pokaždé zmíněno, zda produkci dotyčného nakladatele nabízí osvědčený portál *kosmas.cz*. Na závěr je vždy z pohledu zájemce o odbornou teologickou literaturu ohodnocen význam popisovaného nakladatele, a to na stupnici *klíčový* – *důležitý* – *využitelný* – *okrajový*. Nakladatelé jsou v seznamu řazeni právě podle tohoto ohodnocení.

Karmelitánské nakladatelství

www.kna.cz/

Velice plodné nakladatelství, jehož produkce se kompletně věnuje křesťanské tematice. Pravdou je, že část vydávaných knih není z hlediska našeho zájmu významná (náboženská beletrie, různé úvahy o duchovním životě), přesto je Karmelitánské nakladatelství nepostradatelným zdrojem teologické literatury v českém jazyce.

- *Dostupnost*: výborná, knihy lze objednat jak pomocí stránek www.kosmas.cz, tak v on-line obchodu na stránkách nakladatelství.
- *Celkové ohodnocení významu* – klíčový.

Refugium Velehrad-Roma

www.refugium.cz/

Nakladatelství zaměřené na teologii, spiritualitu (důraz na jezuitskou tematiku) a také na ruské myšlení. Prakticky veškerá produkce spadá do okruhu našeho zájmu, jedná se o teo-

logii, případně křesťanskou filosofii. Knihy jsou děleny do devíti edičních řad a pro kompletní obraz tuzemské teologické produkce je nezbytné nakupovat je všechny.

- *Dostupnost*: výborná, kompletně přístupná na www.kosmas.cz nebo ve velice přehledném e-shopu na stránkách nakladatele.
- *Celkové ohodnocení významu* – klíčový.

Krystal OP

<http://krystal.op.cz/>

Nakladatelství spojené s dominikánským řádem vydává teologickou, duchovní a filosofickou literaturu. Díky odbornému zaměření je nutné sledovat kompletní produkci.

- *Dostupnost*: výborná, objednávat můžeme na www.kosmas.cz i na stránkách nakladatele.
- *Celkové ohodnocení významu* – klíčový.

Oikoymenh

www.oikoymenh.cz/

Nakladatelství zaměřené na kvalitní literaturu z oblasti filosofie a teologie, zejména pro mapování historického obrazu teologického bádání jsou knihy Oikoymenh nepostradatelné.

- *Dostupnost*: výborná, funguje e-shop na webu nakladatele, produkci nabízí i www.kosmas.cz.
- *Celkové ohodnocení významu* – klíčový.

Vyšehrad

www.ivysehrad.cz/

Velice produktivní nakladatelství, jehož tradice sahá až do první republiky. Vydává společensko-vědní literaturu i beletrii v řadě edic, z nichž nás zajímají především Krystal, Světová náboženství a Teologie.

- *Dostupnost*: výborná, bez problémů nakou-

píme jak na www.kosmas.cz, tak v e-shopu na stránkách nakladatelství.

- *Celkové ohodnocení významu* – důležitý.

Česká biblická společnost

<http://dumbible.vltava2000.cz/store/default.asp>

Úzce zaměřené nakladatelství vydává především Bible (a jejich části) v různých jazycích a edicích. Část produkce tvoří i teologická a studijní literatura (vždy z oblasti biblistiky), kterou nelze při nákupech opomenout. Naopak nevyužijeme bohatou nabídku knih pro děti, beletrie a doplňků.

• *Dostupnost*: dobrá, knihy lze nakoupit v e-shopu na stránkách nakladatele, Kosmas nabízí produkci ČBS pouze výběrově, především knihy určené dětem.

- *Celkové ohodnocení významu* – důležitý.

Kalich

<http://kalich.evangelnet.cz/>

Nakladatelství s více než osmdesátiletou tradicí, zaměřené především na teologii a filosofii. Z hlediska kvantity produkce jde o méně významného nakladatele, ovšem většinu knih, které nabízí, musíme věnovat při akvizici pozornost.

• *Dostupnost*: výborná, lze objednávat jak na www.kosmas.cz, tak na domácí webové stránce nakladatelství.

- *Celkové ohodnocení významu* – důležitý.

Matice cyrilometodějská

www.maticecm.cz

Výhradně křesťansky orientované nakladatelství. Přestože většina vydávaných knih nespadá přímo do teologie, je produkci MCM nutně pravidelně sledovat.

• *Dostupnost*: dobrá, portál www.kosmas.cz knihy tohoto nakladatele nenabízí, lze je nakoupit v e-shopu (ne příliš uživatelsky příjemně) na domácím webu.

- *Celkové ohodnocení významu* – důležitý.

EMAN

<http://eman.evangelnet.cz/>

Spíše menší evangelické nakladatelství, kde převažují historické publikace, z hlediska akvizice teologické literatury je důležitá biblistická řada.

• *Dostupnost*: výborná, lze nakupovat jak na www.kosmas.cz, tak i na domácích stránkách nakladatelství.

- *Celkové ohodnocení významu* – důležitý.

Trinitas

<http://trinitas.hyperlinx.cz/>

Křesťansky orientované nakladatelství, pro potřebu akvizice teologické literatury je významná především edice Studium.

• *Dostupnost*: výborná, knihy jsou v nabídce www.kosmas.cz, na domácích stránkách funguje e-shop.

- *Celkové ohodnocení významu* – důležitý.

CDK

www.cdk.cz/knihy/

Pod zkratkou se skrývá brněnské Centrum pro studium demokracie a kultury, kromě knih týkajících se společensko-politických otázek, které převažují, vydává i publikace zkoumající roli náboženství v současném světě. Pro nás jsou významné zejména edice Politika a náboženství, Quaestiones quodlibetales a Historia ecclesiastica.

• *Dostupnost*: výborná, lze využít www.kosmas.cz i e-shop na stránkách vydavatele.

- *Celkové ohodnocení významu* – důležitý.

Paulínky

www.paulinky.cz/

Nakladatelství provozované řeholní kongregací Paulínek. Teologie je zde v menšině, převažuje literatura týkající se duchovního života a katechetická literatura.

• *Dostupnost*: dobrá, je možné nakupovat v e-shopu na webu nakladatelství.

- *Celkové ohodnocení významu* – využitelný.

Cesta

www.cestabrno.cz/

Kromě náboženské literatury se toto brněnské nakladatelství specializuje na publikace z ob-

lasti psychologie. Teologie je zastoupená spíše menšinou, převažují knihy zaměřené na různé aspekty spirituality a duchovního života.

• *Dostupnost*: výborná, lze nakupovat jak na www.kosmas.cz, tak i na domácích stránkách nakladatelství.

- *Celkové ohodnocení významu* – využitelný.

Návrat domů

www.navrat.cz/defaultold.asp

Křesťanské nakladatelství, které převážně vydává tituly z oblasti psychologie, mezilidských a partnerských vztahů a spirituality, občas se ale objeví i čistě teologický titul.

• *Dostupnost*: výborná, výběrově nabízí www.kosmas.cz, kompletní produkce v e-shopu na domácích webových stránkách.

- *Celkové ohodnocení významu* – využitelný.

L. Marek

Menší nakladatelství, které se zaměřuje především na překlady ze španělštiny, občas ale vydává i náročnou teologickou literaturu, proto se vyplatí jeho produkci sledovat.

• *Dostupnost*: problematická, část produkce sice nabízí stránky www.kosmas.cz, ovšem zápor je absence vlastního webu.

- *Celkové ohodnocení významu* – využitelný.

Portál

www.portal.cz/

Znamé nakladatelství, vydává literaturu z oblasti společenských věd, zejména týkající se oborů psychologie a pedagogiky, méně často se objevují knihy věnované religionistice či spiritualitě.

• *Dostupnost*: výborná, nakupovat lze na www.kosmas.cz i v e-shopu na stránkách nakladatele.

- *Celkové ohodnocení významu* – využitelný.

Barrister & Principal

www.barrister.cz/

Aktivní nakladatelství se širokým záběrem, kromě beletrie vydává i řadu odborných knih, zejména z oblasti společenských věd. Nevyhý-

bá se ani teologickým titulům, v poslední době zde vyšly např. knihy J. Ratzingera.

• *Dostupnost*: výborná, nakupovat lze na www.kosmas.cz i v propracovaném e-shopu na vlastních stránkách.

- *Celkové ohodnocení významu* – využitelný.

Řád

Křesťanské nakladatelství spojené především s tvorbou Karla Dachovského, který je jeho majitelem. Vydává hlavně životopisy světců a beletrii.

• *Dostupnost*: problematická, nakladatelství nemá vlastní webové stránky.

- *Celkové ohodnocení významu* – okrajový.

Luxpress

www.luxpress.cz/index.php

Nakladatelství je zaměřené na křesťanskou literaturu, teologii se věnuje pouze okrajově, zejména v publikacích z oblasti biblistiky.

• *Dostupnost*: dobrá, na webu nakladatelství funguje e-shop.

- *Celkové ohodnocení významu* – okrajový.

Nové město

www.novemesto.cz/default.htm

Pražské nakladatelství zaměřené na křesťanskou spiritualitu a problematiku duchovního života, teologii se věnuje jen výjimečně.

• *Dostupnost*: výborná, lze nakupovat na www.kosmas.cz nebo objednávat e-mailem z nabídky na stránkách nakladatelství.

- *Celkové ohodnocení významu* – okrajový

Přehled tuzemských nakladatelů, kteří se alespoň částečně zabývají vydáváním teologické literatury, doplňují samozřejmě jednotlivé tituly i v další produkci, nutně je připomenout především nakladatelství obecně zaměřená na odbornou literaturu, jako je např. Academia, a nakladatelství jednotlivých univerzit (Karlovinum atd.). Z dalších jmen je nezbytné ještě zmínit přinejmenším Volvox Globator nebo nakladatelství Herrmann a synové.

JIŘÍ KELBL > kelbl@ktf.cuni.cz

Z KNIHOVEN...

Po stopách K. H. Máchy v litoměřické knihovně

Foto archiv knihovny

V letošním roce si připomínáme 200. výročí narození básníka, jehož jméno je neodmyslitelně spojeno s krajem litoměřickým – Karla Hynka Máchy. Knihovna nesoucí jeho jméno se samozřejmě připojila k oslavám tohoto významného výročí a uspořádala pro veřejnost nejrůznější akce, při nichž si připomněla slavného romantika. Finanční prostředky na jejich realizaci byly získány v rámci grantu Ministerstva kultury ČR Karel Hynek Mácha a Litoměřice.

Mezi neúspěšnější počiny bezesporu patřily výpravy do zajímavých lokalit v okolí Litoměřic, nazvané *Po stopách K. H. Máchy*. Výlety byly koncipovány pro rodiny s dětmi nejen trasami, ale i doprovodným programem. Pro děti i rodiče byly nachystány nejrůznější soutěže zpestřující cestu k cíli, a také vedoucí k rozšíření vědomostí jak o Máchovi, tak o místě, na které jsme společně putovali.

A tak v květnu vyrazili první účastníci výletů na Hazmburk, kde se potkali se strašidelnou, ale laskavou Bílou paní na hazmburské věži. Červen zastihl cititele turistiky a poznávání na Milešovce a její observatoři. Do třetice v červenci navzdory deštivému počasí ti nejstatečnější dobyli hrad Helfenburk a zahřáli se opečeným vuřtíkem.

S velkým potěšením mohu říci, že se nám, pracovníkům Knihovny K. H. Máchy Litoměřice podařilo splnit náš cíl – pomoci rodinám s dětmi smysluplně vyplnit volný čas, získat nové vědomosti a poznatky. Ale neplánovaně se nám podařilo – a to nás těší ještě víc – zažít spoustu legrace a získat nové přátele. Myslíme, že nepřeháním, když řeknu, že parta lidí, která se s námi sešla, se stala kamarády knihovny! Děkujeme všem a tobě taky, Karle Hynku!

EVA ŠTÍBROVÁ

Na stará kolena

Pod tímto názvem uspořádalo Centrum celoživotního vzdělávání Hus-topeče letní tábor pro dříve narozené, tedy pro občany starší 50 let. Nápad vznikl spontánně koncem zimy, a když jsme zjistili, že bude o tento druh trávení volného času mezi seniory zájem, zařadili jsme jej do nabídky táborů Centra volného času.

Více než dvě desítky účastníků se koncem srpna vrátily z pobytu na Vysočině v osadě Okrouhlík u Jihlavy, kde s ryzí táborovým programem a táborovým režimem trávily celý týden. Mnozí účastníci sice odjížděli s představou procházek po lese, hraní společenských her nebo poklidného čtení oblíbeného literár-

ního žánru, na toto jim však zůstalo pramálo času.

Skupina s velkou převahou žen byla již na počátku rozdělena do dvou oddílů. Od této chvíle spolupracovali jako tým. Část dne byla věnována činnostem zaměřeným na trénování paměti (hrátky se slovy, koncentrační cvičení, paměťové techniky apod.), také cvičením

na židličkách či zkouškám smyslu a tábornickým dovednostem. Jako správní táborníci procvičovali zdravotěvu, uzlování, morseovku či šifrování. Nezapomněli jsme ani na houby, kterých byl sousedící les plný. Houbovka, smaženice i guláš byly vynikajícím zpestřením jídelníčku. Druhá část dne byla zaměřena oddychově – připraveny byly zábavné hry, typické táborové činnosti – Kimova hra, Honba za pokladem. Ve sportovním odpolední si účastníci vyzkoušeli krokot a zasmáli se u vajíčkového trojboje. Při rukodělných činnostech si každý vyrobil oddílový šátek a vyzkoušel barvení či zdobení triček.

Jako na každém táboře, tak i na našem nechyběl ani výlet. Většina se vypravila do Jihlavy, kde si prohlédla velmi zajímavé expozice muzea a navštívila zoologickou zahradu. Malá skupina si zajela na návštěvu Telče. Večery doplnily atmosféru uplynulého dne zejména v zábavném duchu při soutěžích

Šest ran do ... , Pocta tetě Kateřině inspirovanou Jirotkovým *Saturninem*, vlastním divadelním představením obou oddílů, stezkou odvahy nebo táborákem. I když věkový průměr účastníků byl 67 let, nejstarší tábornice se mohla chlubit rokem narození 1929 a věkový rozdíl byl 23 roků, při soutěžním nebo sportovním nasazení by účastníkům mohl jejich elán závidět leckterý třicátník.

Naším cílem bylo připravit všem pobyt plný pohody, doplněný smysluplnou činností, aby se dokázali odpoutat od každodenních starostí, zdravotních potíží či stereotypu

Foto Dušan Prádek

všedních dnů. Snažili jsme se, aby se senioři vrátili do doby svého dětství či mládí, kdy si spontánně dokázali hrát a bavit se. Mnozí také navázali nová přátelství. Pokud se nám toto povedlo, sejdem se na táboře zase příští rok. –JH–

Krásný den s krásnou knihou aneb Z Frankfurtu do Kostomlat

Dětský klub Kamarád ve spolupráci s Obecní knihovnou Kostomlaty nad Labem a nakladatelstvím Slovart uspořádaly 19. června 2010 netradiční prodejní výstavu knih.

V čem byla netradiční a knihy nevšední? Prostory Dětského klubu Kamarád a knihovny nabízely návštěvníkům možnost strávit čas s knihou v klidu a pohodlí i s dětmi. Polštáře byly připravené, a tak si někteří vychutnávali knihy i vleže. Byly zde ke zhlédnutí a koupi knihy o umění, architektuře, grafickém a interiérovém designu, fotografické publikace, ale na své si přišli i milovníci jiných oblastí a témat. K prohlédnutí či zakoupení byly knihy úctyhodných rozměrů, například kniha *Leonardo da Vinci* (8,4 kg) vystavovaná i v Muzeu rekordů v Pelhřimově, či *The Phaidon Atlas of 21st*

Century World Architecture (6,6 kg). Jednalo se o publikace cizojazyčné – vybírané na Frankfurtském knižním veletrhu a knihy psané česky, vydávané nakladatelstvím Slovart. „*Tak takovouhle knihu tady nemůžeme, mámo, nechat mrznout,*“ prohlásil jeden z návštěvníků.

V rámci výstavy se uskutečnila výtvarná dílna Kreslíme fantasy postavy pod vedením Soni Váňové a přednáška architekta MgA. Tomáše Michálka o architektuře 30. let minulého století. Během přednášky se pouštěly gramofonové desky s dobovou hudbou. Dobrovolné vstup-

né z akce bude použito na zvelebení prostor knihovny. Poděkování za zajímavou akci patří nakladatelství Slovart.

Dětský klub Kamarád, o. s.

(www.klubkamarad.cz; klub.kamarad@seznam.cz) převzal do správy Obecní knihovnu v Kostomlatech nad Labem (www.kostomlaty-knihovna.cz; info@kostomlaty-knihovna.cz) v únoru 2010. Hlavním cílem je zvýšit návštěvnost knihovny a rozšířit její služby. V březnu proběhla Noc s Andersenem, v červnu pasování čtenářů, knihovnu začala pravidelně navštěvovat mateřská školka. Od září připravujeme další akce pro veřejnost u příležitosti výročí narození Františka Hrubína, čtenářský kroužek, přednášková akce ad.

PAVLA BROŽOVÁ – ROMANA TOČÍKOVÁ

Foto archiv knihovny

ZUZANA HELINSKY ODPOVÍDÁ (NEJEN) ZE ŠVÉDSKA

DOTAZ: Setkala jste se v poslední době se zajímavými metodami marketingu v knihovnách?

ODPOVĚĎ: Před několika dny jsem se vrátila z cesty po Asii, kde jsem se setkala s knihovnicí v Koreji, Vietnamu, na Filipínách a v Japonsku při workshopech organizovaných firmou Elsevier. Byla to celkově moc zajímavá zkušenost, ale nejvíc mě potěšil zájem o marketing knihoven, a to hlavně o marketing vnitřní, obracející se na naše zřizovatele.

Metody marketingu se samozřejmě v různých knihovnách liší, ale tento druh je naprosto nezbytný pro naši činnost, protože zřizovatelé dost často nevědí, co všechno vlastně děláme a proč. A také, jaký užitek z toho mají oni jako obec, univerzita nebo instituce. A právě o tomto tématu jsme absolvovali workshopy, kde jsem žaslá, jak daleko došli v této oblasti knihovnicí v Asii.

Jednou z probíraných metod byla ROI (Return on Investment), což je způsob měření návratnosti investic, který srovnává poměr vydělaných peněz oproti investovaným. ROI tedy udává výnos v procentech z utracené částky. A to je to, co naše zřizovatele zajímá. Jakým způsobem ale měřit v knihovnách? Americké univerzitní knihovny se touto problematikou zabývají už řadu let. Také v Asii se probírá několik způsobů, jak návratnost investic měřit. V univerzitních knihovnách je to možná o trochu lehčí, například můžeme sledovat, jaká je frekvence citací ve všech uveřejněných publikacích procházejících knihovnou, jaké procento univerzitních zaměstnanců/vědeckých pracovníků používá knihovnu, kolik citací pochází z elektronických zdrojů atd. V obecních (veřejných) knihovnách je to těžší, ale například v Koreji existuje průzkum, ve kterém se ptali uživatelů knihovny, kolik by byli ochotni zaplatit za knihy/DVD/audioknihy nebo služby. Studie pak staví tyto hodnoty do protikladu ročního nákladu na knihovnu včetně akvizice, což ukazuje návratnost investic (ROI) ve výši 3,5–4 %.

Ve skandinávských zemích jsme začali diskutovat o tom, jaký vliv má přístup ke kultuře na zdraví občanů, jak působí knihovna na všeobecnou vzdělanost, a tím i možnost získat zaměstnání, a celkově tedy snížit nezaměstnanost, která je pro obec/město vždy politicky a finančně negativní. Zatím není podobných studií moc, ale myslím si, že nápad dívat se na naši činnost i z hlediska zřizovatelů nám otevře nové marketingové možnosti.

Ještě zmíním další zajímavosti a postřehy z Asie. V Japonsku například v mnoha knihovnách nosí uniformy pouze zaměstnanci ženského pohlaví. Pro rychlou komunikaci s uživateli i mezi kolegy se využívá Twitter, japonština totiž používá méně slov, protože má znaky (jeden pro více slov). Japonské knihovny také využívají Facebook, protože dva miliony Japonců jsou do této sítě zapojeny a pro mladší generaci je to zřejmě jedna z hlavních forem komunikace stejně jako v Evropě. Hodně populární jsou pro vědecké/univerzitní knihovny výlety s novými studenty do knihkupectví, kde si můžou vybrat knížky, které knihovna zakoupí. Restrikce se vztahuje na módní časopisy, bulvár a komiksy.

V Koreji existuje také software, který umožňuje čtenářům sledovat svoje výpůjčky a frekvenci čtení. Je ve formě akvária, kde se každá kniha promění v rybičku. Rybičky výpůjčkami rostou a tloustnou, a ty největší pak nesou jméno svého vypůjčovatele.

A na závěr, téměř všechny knihovnice, které jsem v Asii potkala, nosí nejen vysoké podpatky (což se například ve Švédsku skoro nevidí), ale boty jsou navíc ještě stříbrné, zlaté nebo alespoň posázené štrasem.

Foto archiv autorky

ČTENÁŘ informuje

V příští roce rozšíříme rubriku ... ODPOVÍDÁ Z ... o aktuality z Nového Zélandu. Autorsky ji bude zajišťovat PhDr. Aleš Vaněk, jehož působištěm je Nelson, kde zastává pozici Library IT Specialist ve veřejné knihovně. Pokud vás zajímají otázky z oblasti novozélandského knihovnictví, neváhejte je zaslat na adresu ctenar@svkkl.cz, rádi je autorovi předáme.

ZE SVĚTA

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR

Na ruském knižním trhu se stále častěji objevují velice kvalitní a nákladné faksimilie starých ruských tisků, které jsou přesnými kopiemi originálů, od nichž jsou jen těžko rozeznatelné. Díky nakladatelství **Akteon** získala **Bavorská státní knihovna drahou faksimilii ruské kroniky světa ze 16. století – Licevoj Letopisnyj Svod**.

Tato středověká monumentální kronika vychází z byzantské tradice a počíná v biblických časech stvořením světa. Jejím zadavatelem byl car Ivan Hrozný (1530–1584), který je považován za neschopnějšího a nejvzdělanějšího ruského panovníka. Kronika má 10 000 ručně psaných stran, které obsahují 17 000 velice cenných miniatur. Obdobné doklady slavné ruské historie nejsou v knihovnách běžně dostupné a v Bavorské státní knihovně je ruská kronika umístěna jen díky osobnímu daru ředitele vydavatelství Akteon Charisi Mustafinovi. Projekt faksimilii financuje farmaceutická společnost Protek, snažící se uchránit nejvzácnější památky ruských knihoven, které jsou ohroženy živelnými pohromami a často jsou také vykrádány. Bavorská státní knihovna je jednou z největších knihoven v Evropě, která se zaměřuje především na dějiny východní Evropy. Vzácnou ruskou faksimilii ocení všichni vědci, kteří chtějí zkoumat knižní umění středověkého Ruska.

(Bibliotheks Magazin – No. 2/2010, s. 46–51)

Martinské literární jaro, které organizuje **Slovenská národní knihovna** ve spolupráci s **městem Martin** a dalšími partnery, je akce, která se na původní literární tvorbu a knižní kulturu dívá moderně, atraktivně a s mezinárodním přesahem. Již 10. ročník MLJ se uskutečnil ve dnech 18.–21. 5. 2010 a byl věnovaný kulatému výročí vzniku Slovenské národní knihovny. Letošní nabídka programů byla výjimečně bohatá a různorodá, plna skutečných osobností. V prostorách Slovenského národního literárního muzea proběhla vědecká konference věnovaná přednímu knihovníkovi, archiváři, historikovi a hudebníkovi Antonovi Augustínovi Baníkovi, od jehož narození uplynulo 110 let. Studenti Gymnázia J. C. Hronského ve Vrútkách se setkali s humoristou z Abramovej Raštom Piškom. V prostorách Biblické školy se uskutečnil program

Čtyřnohá vrána aneb dobrou literaturu je možné nejen číst, ale i poslouchat, který přivezl z Prahy Boris Kršňák. V Slovenském komorním divadle byla uvedena dramatinizace románu Petra Šuleja – *História* v podání předních herců slovenských divadel. Součástí MLJ byl i odborný seminář k hledání vlastních předků, tvorbě rodokmenů, spojený s vyhodnocením soutěže *Nejlepší genealogické práce na Slovensku* (více na <http://www.genealogy-heraldry.sk/slo/slovak.htm>).

(Bulletin Slovenskej asociácie knižnic – roč. 18, č. 2/2010, s. 26–29)

Pro širokou veřejnost je určena výstava pokladů z **Papyrusové sbírky Univerzitní knihovny v Lipsku**. Výstava začala 17. června, týden před otevřením nového Egyptského muzea Univerzity v Lipsku. Druhá velká výstava papyrusů začala v Knihovně Albertina. Zvláštním vystaveným exponátem je Ebersův papyrus – 3600 let starý text, který se věnuje zdravotnictví a je 15 metrů dlouhý. Papyrus je pojmenován po německém vědci, který roku 1872 tento rukopis dovezl do Lipska. Vedle speciální vitríny s příslušným osvětlením a zabezpečením jsou umístěny malé panely, na kterých jsou jednotlivé zdravotnické rady z papyru uvedeny. Unikátní výstava je výsledkem dlouholetých přípravných prací a je založena na přiběžích ze starého Egypta. Je zde prezentováno mnoho dalších důkazů o každodenním životě této staré a významné civilizace – pozvání na svatbu, záznam z vyšetření u lékaře, výslech válečného zajatce, daňové záznamy apod. Většina vystavených exponátů pochází z období 3. stol. př. n. l.–8. stol. n. l. Mnoho zajímavých dokumentů je psáno v řečtině a některé jsou v latině. Na výstavě je velká mapa Egypta, kde jsou jednotlivá zmiňovaná místa vyznačena pro lepší orientaci návštěvníků výstavy. Chronologicky jsou zde uspořádány kulturní památky od egyptské civilizace až do pozdní antiky. Videozáznamy z restaurátorské dílny přibližují v detailech metody restaurování vzácných dokumentů z papyru. Výpravný katalog výstavy na 80 stranách obsahuje mnoho barevných fotografií a prodává se za 10 euro.

(Das magazin der Bibliotheken in Sachsen – Jg. 3, Nr. 02 /Juni 2010, s. 128–129)

Připravil **ROMAN GIEBISCH**

Úplný přehled novinek najdete na adrese http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=09_Okn/Prirustky.htm

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

Bibliotечноje delo mira : sbornik analitičeskich i spravocnych materialov / Rossijskaja gosudarstvennaja biblioteka. /Knihoivnictví světa. Sborník analytických a informačních materiálů./ Moskva : Paškov dom, 2010. – 173 s.

Kfe 38.372

Der Bibliothekar im 21. Jahrhundert – ein traditionsbewusster Manager : Festschrift für Wolfgang Schmitz, leitender Bibliotheksdirektor der Universitäts- und Stadtbibliothek Köln zum 60. Geburtstag / herausgegeben von Rolf Thiele. /Knihoivnik v 21. století – vyvrálý manažer. Slavnostní tisk na počest 60. narozenin Wolfganga Schmitza, ředitele Univerzity a Městské knihovny v Kolíně nad Rýnem./ Köln : Universitäts- und Stadtbibliothek Köln, 2009. – 338 s. : il. – (Kleine Schriften der Universitäts- und Stadtbibliothek Köln; 26) *Kfe 38.350*

Library Spirit in the Nordic and Baltic Countries : historical perspectives / ed. by Martin Dyrbye ... [et al.]. /Duch knihovny v severských a baltských zemích. Historické perspektivy./ Tampere : Hibolire, 2009. – 188 s. : fot. *Kdb 38.315*

Organizace knihovních fondů

BREEDING, Marshall : Next-gen Library Catalogs. /Knihovní katalogy příští generace./ London : Facet, 2010. – x, 138 s. : il. – (The Tech Set ; no. 1) *Oe 38.344*

Preservation Techniques and Methodologies for Digital Audiovisual Work : intensive 4-day workshop investigation new techniques of archiving and retrieving of audiovisual records. /Technické zabezpečení a metody pro digitální audiovizuální díla. Intenzivní čtyřdenní seminář zkoumání nových technik archivování a získávání audiovizuálních dokumentů./ Prague : CIANT, 2009. – 1 DVD *O1449/DVD*

Teorija i praktika sochranenija pamjatnikov kultury : sbornik naučnych trudov. Vyp. 22 / naučnýj red. i sostavitel' S. A. Dobrusina. /Teorie a praxe ochrany kulturních památek. Sborník vědeckých prací. Sv. 22./ Sankt-Peterburg : Rossijskaja nacionalnaja biblioteka, 2009. – 248 s. : il., grafy *O19.013/B*

Služby knihoven

HELINSKY, Zuzana : A Short-cut to Marketing the Library. /Zkratka k marketingu knihovny./ Oxford : Chandos, 2008. – ix, 98 s. *Se 37.687*

PANTRY, Sheila – GRIFFITHS, Peter : How to Give Your Users the LIS Services They Want. /Jak poskytovat uživatelům knihovnické a informační služby, které potřebují./ London : Facet, 2009. – vii, 192 s. *Sa 38.342*

VALČEK, Peter : Čítanie 2009 : výskum súčasného stavu a úrovne čítania v SR. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2009. – 79 s. : il., tabulky *Sf 38.352*

KNIHOVĚDA

BOLDAN, Kamil – URBÁNKOVÁ, Emma : Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejského z Lobkovic : katalog inkunabulí roudnické lobkovické knihovny. Praha : Národní knihovna ČR, 2009. – 902 s. : il., portréty, faksim. *Xba 38.248*

BOLDAN, Kamil : Záhada Kroniky trojanské : počátek českého knihtisku. Praha : Národní knihovna ČR, 2010. – 66 s. : barev. il., faksim. *Xba 38.277*

Kniha 2007 : zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry / zostavila a redigovala Miroslava Domová. Martin : Slovenská národná knižnica, 2007. – 360 s. – (Teória a výskum. Vedecké zborníky) *Xb 37.804*

LASS, Andrew : Od tisku k webu : identita, imaginace a poznání : záznam přednášky konané dne 22. října 2008 na Fakultě sociálních studií v Brně. Brno : Masarykova univerzita, 2008. – 71 s. : portréty *Xb 38.312*

INFORMATIKA

CORNELIUS, Ian : Information Policies and Strategies. /Informační politiky a strategie./ London : Facet, 2010. – xiii, 209 s. *If 38.291*

KOKLES, Mojmir – ROMANOVÁ, Anita : Informatika. Bratislava : Sprint dva, 2009. il. *Id 37.784*

LANDOVÁ, Helena – LANDOVÁ, Hana : Informační zdroje ve vašich službách : jak a kde hledat informace pro studium a vědeckou práci. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2007. – 35 s. : il. *Iea 8.821/B*

NAUMANN, Friedrich : Dějiny informatiky : od abaku k internetu. Praha : Academia, 2009. – 422 s. : il. – (Galileo; sv. 40) *Ie 38.217*

Městská knihovna Klatovy

V letošním roce uplyne už 150 let od založení Městské knihovny v Klatovech. V 19. století na Klatovsku působila celá řada spolků a většina z nich měla vlastní knihovnu. První krok k založení veřejné knihovny v Klatovech učinil purkmistr MUDr. Jan Nauš, na jehož popud se 21. prosince 1859 sešlo na klatovské radnici 20 předních občanů, kteří rozhodli o zřízení městské veřejné knihovny. Dne 6. ledna 1860 byla uspořádána hudební a deklamační zábava, z jejíhož čistého výnosu 56 zlatých (včetně dobrovolných příspěvků) byl pořízen základní knižní fond. Je samozřejmé, že knihovna v předválečných letech nebyla nikdy na předním místě obecní péče. Mnohokrát se stěhovala, často bojovala s nedostatkem prostředků na nákup knih.

V roce 1950 byly vyhláškou Ministerstva informací a osvěty zřízovány okresní lidové knihovny. V Klatovech k tomu došlo 26. 7. 1951, kdy se sloučila Aimova dětská čítárna s veřejnou knihovnou. Knihovna začala plnit nejen funkci městské knihovny, ale provádět i metodicko-organizační činnost pro knihovny celého okresu. V dubnu 1952 se přestěhovala na klatovské náměstí do domu č. 170/1, později rozšířila svoje oddělení do sousedního domu č. 169/1.

Činnost knihovny se začala rozvíjet. Postupně byly otevřeny dvě městské pobočky. Pravidelně se pořádaly besedy se spisovateli, literární zájezdy a knihovnické lekce. Od roku 1991 začala knihovna poskytovat své služby i zrakově postiženým spoluobčanům. V roce 1993 zahájil činnost antikvariát a oddělení pro nevidomé.

Před 11 lety jsme začali psát novou kapitolu historie klatovské knihovny. Po přestěhování do nově zrekonstruovaných prostor bývalé jezuitské koleje v roce 1999 získala knihovna 1300 m² užitné plochy. Stávající oddělení byla rozšířena o výstavní prostory. V galerii knihovny se pravidelně pořádají výstavy výtvarných a keramických prací domácích i zahraničních umělců. Jako výstavní prostor slouží i nika v barokním schodišti. Ve společenském sále se pravidelně konají besedy s osobnostmi kulturního a společenského života, semináře, přednášky, autorská čtení i odborné konference. Stávající studovna byla rozšířena o studovnu pro zdravotně a sociálně handicapované návštěvníky. Knihovna pro nevidomé a slabozraké má ve svém fondu už 8240 nosičů zvukových knih. V posledních letech jsou pořádány kurzy znakové řeči pro začátečníky i pokročilé.

Městská knihovna Klatovy působí ve městě, které je často nazýváno „bránou Šumavy“. Žije zde 22 820 obyvatel, přičemž knihovnu navštěvuje 4232 čtenářů nejen z řad místních. V knihovním fondu je 150 452 svazků a 105 titulů periodik. Regionální služby vykonáváme pro 45 knihoven.

Na webu knihovny (www.knih-kt.cz) si můžete prohlédnout výstavu *Z historie knihovny v Klatovech* a *Historie jezuitské koleje v Klatovech*, současného sídla knihovny.

Náměstí Míru 170
339 41 KLATOVY 1

Knihovna používala ve své historii dvě různá loga. Původní i dnešní charakterizuje umístění knihovny. První logo navrhl v 70. letech výtvarník Josef Protiva ještě pro okresní knihovnu, která sídlila od roku 1952 v sousedících barokních budovách na klatovském náměstí. Po roce 1989 bylo logo nepatrně upraveno a používalo se až do roku 1998, kdy se knihovna stěhovala do nových prostor. Z vyhlášeného výběrového řízení na nové logo v roce 1999 vyšel vítězný návrh pracovnice knihovny Mileny Hálkové, který opět vychází z umístění knihovny. Jezuitská kolej sousedí s dominantou Klatov – Černou věží. Ta tvoří vertikální část loga. Název „městská knihovna“ pak tvoří ve dvou řádcích jakousi symbolickou střechu koleje v horizontální části loga. Ve spodní části, která spojuje věž a kolej, je v negativu nápis Klatovy. Základní barva loga je modrá (C 100, M 100, Y 0, K 0). Svě logo využívá knihovna v podstatě na všech tiskových výstupech.

Doufáme, že současné logo bude dlouho sloužit při prezentaci knihovny, stejně jako současné prostory dobře slouží potřebám knihovny i jejích čtenářů.

